

ISSN 1231-2770

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nr 1/2009

es.O.es

WYDANIE SPECJALNE

ISSN 1231-2770

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W KRAKOWIE

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Warto wiedzieć: <i>Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi w kierunku aktywności zawodowej</i> , Dariusz Polakowski	4
3. Dobre praktyki: <i>Centrum Zatrudnienia Wspieranego</i> , Joanna Smogulecka- Mokrzycka, Anna Pawliwowska	6
4. Dobre praktyki: <i>Maltańskie Centrum Pomocy Niepełnosprawnym Dzieciom i ich Rodzinom</i> , Ewa Reczek, Agata Hiro	8
5. Dobre praktyki: <i>Krok za krokiem w pokonywaniu barier</i> , Anna Skręt	11
6. Dobre praktyki: <i>Podsumowanie projektu: „Reorganizacja domów pomocy społecznej w oparciu o model duński”</i> , Martyna Feliks	14
7. Warto wiedzieć: <i>System Opieki nad Dzieckiem i Rodziną Część druga – Zrozumieć dziecko</i> , Leszek Drozdowski	17
8. Wydarzenia: <i>System opieki nad dzieckiem i rodziną w służbie dziecku krzywdzonemu</i> , Małgorzata Mróz	22
9. Wydarzenia: <i>Nie piję za jego zdrowie, czyli czym jest FAS?</i> , Katarzyna Łukaszek	24
10. Wydarzenia: <i>Wnioski i konkluzje z małopolskiej konferencji szkoleniowo-naukowej pn: „Sprawcy przemocy domowej – karać, czy leczyć?”</i> , Robert Fajerek	27
11. Wydarzenia: <i>Małopolska Rada Polityki Prorodzinnej – podsumowanie trzyletniej kadencji</i>	30
12. Z Obserwatorium: <i>Co nowego w Obserwatorium?</i> , Aleksandra Chudy	31
13. Nowe akty prawne	32

Kwartalnik **es.O.es**

Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie

Redaktor naczelny: Jadwiga Pauli

Redakcja numeru: Martyna Feliks – pracownik socjalny
mfeliks@rops.krakow.pl

Okładka:

Praca Plastyczna „Ku słońcu”: autor Radosław Nalepka (lat 9) – praca nagrodzona w III Wojewódzkim Konkursie Plastycznym „Nie jestem inny...”

ISSN

1231-2770

Nakład:

1500 egz.

31-070 Kraków, ul. Piastowska 32

Tel.: 012 422 06 36; fax 012 422 06 36 wew.44

e-mail: biuro@rops.krakow.pl

Wydawnictwo finansowane ze środków
Samorządu Województwa Małopolskiego

Skład, druk i oprawa:

EXPOL, P.Rybiński, J.Dąbek Spółka Jawna

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek; tel./fax: (054) 232 37 23, 232 48 73

e-mail: sekretariat@expol.home.pl, <http://www.expol.home.pl>

Szanowni Państwo,

Oddajemy w Państwa ręce pierwszy tegoroczny numer kwartalnika es.O.es. Z uwagi na obchodzone w tym roku 10- lecie działalności ROPS, jest to wydanie specjalne, wzbogacone o podsumowanie naszych osiągnięć w dziedzinie polityki społecznej. W dodatku znajdują Państwo również informacje na temat naszego projektu systemowego Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Tradycyjnie pierwszy numer został poświęcony problematyce osób niepełnosprawnych. Tym razem skupiliśmy naszą uwagę na zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, pokazując w jaki sposób można motywować te osoby do pracy oraz jak ułatwić im start, na przykładzie działalności Centrum Zatrudnienia Wspieranego.

W dalszej części prezentujemy działalność dwóch stowarzyszeń – Krakowskiego i Olkuskiego, działających na rzecz rodzin z niepełnosprawnymi dziećmi.

Przedstawiamy również trzyletnie dokonania z wdrażania projektu reorganizacji placówek opieki stacjonarnej w Województwie Małopolskim.

Ponadto zachęcamy do zapoznania się z drugą częścią cyklu poświęconego systemowi opieki nad dzieckiem i rodziną wg. koncepcji Zespołu ds. budowy SOnDiR.

W dziale Wydarzenia zamieściliśmy relacje z trzech konferencji: Bocheńskiej – „System Opieki nad Dzieckiem i Rodziną w służbie dziecku krzywdzonemu”, Krakowskiej – „Nie piję za jego zdrowie, czyli czym jest FAS” i Zakopiańskiej – „Sprawcy przemocy domowej – karać, czy leczyć?”

W wiosennym numerze publikujemy również sprawozdanie z trzyletniej kadencji Małopolskiej Rady Polityki Prorodzinnej oraz najnowsze działania Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej – projektu ROPS.

Zapraszam do lektury
Martyna Feliks

W związku ze zbliżającymi się obchodami 10-lecia działalności Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, pragniemy serdecznie podziękować naszym współpracownikom – instytucjom i osobom prywatnym za otwartość w podejmowaniu nowych wyzwań, wkład pracy i zaangażowanie w działalność na rzecz poprawy systemu pomocy społecznej w Województwie Małopolskim.

Dyrekcja i pracownicy ROPS

Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi w kierunku aktywności zawodowej

Osoby niepełnosprawne stanowią istotną grupę odbiorców pomocy społecznej. Jedynie część z nich wykazuje starania o zmianę swojej sytuacji społecznej i życiowej. Natomiast zadaniem pomocy społecznej jest podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia tychże osób i ich rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. W praktyce sytuacja taka (odmiennych oczekiwań klienta i pracownika socjalnego) stanowi kontekst procesu współpracy i pracy socjalnej. Przyczyny bierności upatrywane są w skutkach procesów marginalizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Aby skutecznie pomagać klientowi i umożliwić mu usamodzielnienie pracownik socjalny podejmuje szereg działań do których w szczególności należy:

1. poznanie potrzeb i oczekiwań osoby niepełnosprawnej zarówno sformułowanych wobec osób wspierających ale także wobec siebie i własnej aktywności;
2. określenie zasobów osobistych (talentów, zdolności i innych potencjalnych możliwości);
3. identyfikowanie ograniczeń, obszarów niesamodzielnności, uszkodzonych funkcji organizmu;
4. rozpoznanie ścieżki edukacyjnej (decyzje zawodowe, wyniki w szkole, uzyskany poziom wykształcenia, po-

ziom wiedzy i kompetencji społecznych i zawodowych);

5. rozeznanie uwarunkowań społecznych i rodzinnych a także kontekstu społecznego funkcjonowania osoby niepełnosprawnej;
6. analiza doświadczeń i posiadanych umiejętności zawodowych;
7. określenie poziomu motywacji do własnego rozwoju i gotowości zmiany swojej sytuacji.

Powyższe wskazówki ułatwiają postawienie diagnozy określającej zarówno sytuację obecną jak i przyczyny (genezę) zaistniałego stanu.

Zdobyte tą drogą informacje umożliwiają podjęcie kolejnego etapu metodycznego działania w ramach którego bada się możliwości rozwiązania sytuacji. Na tym etapie pracownik socjalny we współpracy z klientem:

1. analizuje możliwości uzyskania pracy przez klienta na chronionym i otwartym rynku pracy;
2. pozyskuje i dostarcza klientowi wiedzę i informacje związane z aktywnością zawodową;
3. przygotowuje go do poszukiwania pracy i spotkania z pracodawcą (kieruje do PUP czy też innych instytucji pomocnych w tym zakresie);
4. tworzy plan rozwoju osobistego i zawodowego.

W ramach pokonywania trudności i deficytów klienta, pracownik socjalny

proponuje uczestnictwo w treningach kompetencji i umiejętności społecznych, programach motywacyjnych a także warsztatach kształtujących umiejętności interpersonalne.

Dalsza współpraca przebiega zgodnie z wypracowanym planem, a wsparcie ze strony pracownika socjalnego jest dostosowane do potrzeb i okoliczności.

Wśród najpoważniejszych problemów ograniczających aktywność zawodową osób niepełnosprawnych można wskazać: następstwa marginalizacji społecznej i wykluczenia z rynku pracy, spadek aktywności po uzyskaniu orzeczenia, niski poziom motywacji, niską samoocenę i brak wiary w możliwość zmiany swojej sytuacji życiowej a także społeczne stereotypy postrzegania osób niepełnosprawnych. Istotnym determinantem jest także kwestia udzielanego wsparcia przez najbliższych, osobie niepełnosprawnej (zarówno nadopieczniuchem bliskich lub brak pomocy ze strony rodziny).

Narzędziem budowanej współpracy pomiędzy prawnikiem socjalnym a klientem jest kontrakt socjalny. Stanowi on umowę dotyczącą procesu rozwiązywania problemów klienta przy uwzględnieniu jego możliwości i zasobów. Kontrakt stanowi sposób indywidualnego formułowania zasad współpracy z wykorzystaniem możliwości instytucji i organizacji pomocowych. W kontekście POKL kontrakt socjalny z osobą niepełnosprawną umożliwia skorzystanie z instrumentów aktywnej integracji mieszczących się w kontekście: instrumentów aktywiza-

cji zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i społecznej.

W trakcie współpracy pracownicy socjalni mają trudności z dotarciem do danej osoby (problemy komunikacyjne, zróżnicowane systemy wartości, różnice kulturowe itp.). Wyzwanie stanowi wzbudzanie motywacji do działania a także ocena skuteczności podejmowanych przez klienta działań. Istotnym działaniem podejmowanym przez służby pomocy społecznej jest przełamywanie stereotypów społecznych na temat niepełnosprawności zarówno wśród niepełnosprawnych jak i pozostałych członków społeczeństwa.

Obszar współpracy z osobami niepełnosprawnymi wymaga ciągłego doskonalenia. Niezbędne jest pozyskiwanie wiedzy formalno – prawnej dotyczącej systemu wsparcia dla osób niepełnosprawnych ale także wiedzy i umiejętności psychologicznych, metodycznych i doradczych.

*Dariusz Polakowski,
Specjalista pracy socjalnej,
doradca zawodowy*

Centrum Zatrudnienia Wspieranego

*Praca to konieczność;
jej brak jest cierpieniem,
nigdy dobrodziejstwem*

(Lew Mikołajewicz Tolstoj)

Dorosłość-marzenia i tęsknoty...

„Dorosły to ten co pracuje” – te słowa często padają z ust dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Praca ma główne znaczenie w budowaniu poczucia własnej wartości osoby. Towarzysząc na co dzień osobom niepełnosprawnym wyraźnie widzimy potrzebę stworzenia nowych możliwości ich rozwoju. Znaczenie ma już nie tylko zaspokojenie potrzeb jakiegokolwiek aktywności życiowej, przynależności i spotkania z drugim człowiekiem. Osoby niepełnosprawne coraz częściej mówią o swoich marzeniach. Znaczącą rolę odgrywa w nich rozpoczęcie pracy zawodowej, którą utożsamiają z autonomią, normalnością, samodzielnością, dzielnością i szeroko rozumianą dorosłością wynikającą z potrzeby samostanowienia.

Centrum Zatrudnienia Wspieranego

Najefektywniejszą formą terapii dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną jest aktywne uczestniczenie w życiu społecznym i zawodowym. Osoby niepełnosprawne, ze względu na istnienie różnorodnych barier społecznych, mają bardzo duże trudności w podjęciu zatrudnienia. Centrum Zatrudnienia Wspieranego swoje działania kieruje właśnie do tej grupy społecznej. Jest najmłodszą inicjatywą Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Osób Niepełnospraw-

nych, ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”. Realizuje ogólnopolski projekt „TRENER PRACY”, którego celem jest aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Beneficjentami realizowanego projektu są dorośle osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Program jest współfinansowany ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Zespół osób zatrudnionych w Centrum pracuje zgodnie z zasadami zatrudnienia wspieranego – dąży do zatrudnienia beneficjenta na odpowiednio dobranym stanowisku pracy z pomocą drugiej osoby, jaką jest trener. Z każdą osobą pracujemy indywidualnie, bierzemy pod uwagę jej zdolności i predyspozycje oraz doświadczenia i preferencje zawodowe. Umożliwia to pełne poznanie beneficjenta oraz pomaga w trafnym umieszczeniu go na stanowisku.

Jak działamy?

W codziennych działaniach zespół Centrum przygotowuje dorośle osoby z niepełnosprawnością intelektualną do podjęcia praktyk zawodowych, poszukuje miejsc pracy oraz przygotowuje je do jak najlepszego startu w momencie podjęcia zatrudnienia. W Centrum pracuje zespół 7 trenerów pracy, 2 psychologów i doradca zawodowy. Każdej osobie zakwalifikowanej do projektu przydzielany

jest indywidualny trener pracy, jak również doradca zawodowy i psycholog.

Proces świadczenia usługi składa się z kilku etapów. Po zakwalifikowaniu następuje etap przygotowania do pracy, który obejmuje zajęcia edukacyjne, trening społeczny oraz praktyki na konkretnym stanowisku pracy. Etap gotowości do pracy rozpoczyna intensywne poszukiwanie zatrudnienia, natomiast etap zatrudnienia obejmuje szkolenie intensywne stanowiskowe, wycofywanie wsparcia, monitoring (etap końcowy, w którym beneficjent pracuje już samodzielnie na stanowisku pracy a trener raz w miesiącu kontaktuje się z nim i z pracodawcą).

Kim jest Trener Pracy?

Jest to osoba zatrudniona w Centrum, która prowadzi beneficjenta przez cały proces, aż do zatrudnienia i usamodzielnienia się w miejscu pracy. W momencie rozpoznania preferencji zawodowych i możliwości oraz osiągnięcia przez beneficjenta etapu gotowości do zatrudnienia, Trener poszukuje odpowiedniego miejsca pracy, po czym okresowo zostaje oddelegowany, aby towarzyszyć beneficjentowi. Pośredniczy w kontaktach z pracodawcą w procesie rozpoczynania i utrzymywania zatrudnienia. Podejmuje szereg działań zarówno w celu osiągnięcia całkowitej samodzielności przez beneficjenta, jak również zbudowania sprzyjającego środowiska pracowniczego. Po zakończeniu intensywnego szkolenia stanowiskowego pozostaje w stałym kontakcie z pracownikiem, jak również z pracodawcą. Jest gotowy powrócić na miejsce pracy, w sytuacji pojawienia się jakichkolwiek problemów i trudności.

Czy coś się zmienia?

W naszej codziennej pracy obserwujemy nie tylko, iż osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą pracować ale także, jak bardzo zmieniają się po podjęciu aktywności zawodowej: stają się bardziej otwarte, zadowolone z życia, przełamują nieśmiałość i odnajdują własne miejsce w otaczającym świecie. Ponadto kierowane ku nim wsparcie owocuje zwiększeniem samodzielności, niezależności, wiary we własne możliwości i umiejętności, skutkując między innymi sumiennym i odpowiedzialnym wykonywaniem zadań na zajmowanym stanowisku pracy.

Dorośle osoby z niepełnosprawnością intelektualną, które korzystają z aktywności proponowanych przez Centrum, niejednokrotnie po raz pierwszy w życiu czują się aktywne, mogą uczestniczyć w spotkaniach i zajęciach otwierających nowe możliwości, oraz realne szanse na realizację marzeń o większej samodzielności.

Dotychczasowe osiągnięcia:

Ponad 70 osób zgłoszonych, ponad 30 osób odbywających praktyki zawodowe, 9 osób dotychczas zatrudnionych, 1 osoba pracująca w ramach wolontariatu.

Współpracujemy z takimi instytucjami jak: szkoły, biblioteka, biura, sklep zoologiczny, drukarnia oraz przedszkole.

Joanna Smogulecka-Mokrzycka,

Anna Pawliwowska

Trenerzy Pracy Centrum Zatrudnienia
Wspieranego dla Osób Niepełnosprawnych
30-002 Kraków, ul. Prądnicka 10,
pok. 306, tel./fax 012 294 89 24
e-mail: centrum.zatrudnienia@ognisko.org.pl
www.ognisko.org.pl

Maltańskie Centrum Pomocy Niepełnosprawnym Dzieciom i ich Rodzinom

Gdy rodzi się niepełnosprawne dziecko cała jego rodzina potrzebuje pomocy medycznej i psychologicznej. Niezbędna jest szybka diagnoza stanu zdrowia dziecka – często wielospecjalistyczna, systematyczne prowadzenie terapii aby rozwój dziecka przebiegał możliwie najlepiej oraz pomoc psychologiczna rodzinie, gdyż nie zawsze potrafi się ona sama odnaleźć w tej trudnej dla niej sytuacji.

Do września 2006 roku na terenie województwa małopolskiego nie było placówki, w której w jednym miejscu można by uzyskać kompleksową pomoc medyczną, psychologiczną i terapeutyczną. Rodzice zmuszeni byli szukać pomocy w różnych ośrodkach – często na terenie całego kraju.

Wiedząc że sytuacja rodziny małego dziecka z problemami rozwojowymi była w naszym województwie niezwykle trudna, Związek Polskich Kawalerów Maltańskich podjął się utworzenia na terenie Krakowa ośrodka wczesnej interwencji o zasięgu wojewódzkim. We wrześniu 2006 roku rozpoczęło swoją działalność Maltańskie Centrum Pomocy Niepełnosprawnym Dzieciom i ich Rodzinom. Mieści się ono przy al. Kasztanowej 4a w nowoczesnym budynku zbudowanym przez ZPKM. Na powierzchni 1500 m² znajdują się liczne, coraz lepiej wyposażone gabinety specjalistyczne, sale rehabilitacyjne, sale szkoleniowe, duża sala gimnastyczna i pokój dla rodziców.

W chwili obecnej z opieki Centrum korzysta około 400 rodzin.

Założenia Centrum wypracowane razem z Chrześcijańskim Stowarzyszeniem Osób Niepełnosprawnych „Ognisko” opierają się na chrześcijańskiej wizji osoby – przekonaniu, że każda istota ludzka ma prawo do miłości i godności. Podstawą modelu wsparcia, które jest świadczone w Centrum jest patrzenie na system rodzinny jako na integralną całość, jedyne środowisko, które może zapewnić optymalne warunki rozwoju małemu dziecku.

W skład Maltańskiego Centrum Pomocy wchodzi ośrodek wczesnej interwencji oraz przedszkole specjalne.

Celem działalności ośrodka wczesnej interwencji jest wczesna, kompleksowa diagnoza, skoordynowane i ciągłe postępowanie terapeutyczne w odniesieniu do dzieci w wieku 0 – 7 lat z zaburzeniami rozwoju psychoruchowego oraz postępowanie terapeutyczno-edukacyjno-profilaktyczne w stosunku do ich rodzin. Pod naszą opiekę trafiają dzieci z grupy wysokiego ryzyka ciężkowo-porodowego, dzieci, u których występują wrodzone wady rozwojowe układu nerwowego, zespoły chorobowe uwarunkowane genetycznie (np. zespół Downa), dzieci, u których głównym objawem jest upośledzenie umysłowe, dzieci z trwałymi dysfunkcjami ruchu (np. z porażeniem mózgowym), z autyzmem itp. Każde dziecko przyjmowane w ośrodku po raz

pierwszy diagnozowane jest przez zespół specjalistów, tj. lekarzy specjalistów: rehabilitacji, neurologii i psychiatrii dziecięcej, psychologa, fizjoterapeutę, logopedę, pedagoga specjalnego. Diagnoza dokonywana jest podczas wspólnego spotkania zespołu z rodziną. Od razu też skonstruowany zostaje indywidualny plan terapii, uwzględniający wszystkie problemy rozwojowe dziecka oraz potrzeby całej rodziny. Dzieci uczestniczą bądź w terapii indywidualnej, bądź w diadzie rodzic – dziecko lub/i w małych (4-8 os.) grupach. Ze względu na głębokość zaburzeń (często ze sprzężeniami) występujących u naszych podopiecznych, taka liczebność grup jest optymalna. Wskazane jest, aby mała grupa była prowadzona przez 2 terapeutów. W placówce prowadzone są różne rodzaje i typy terapii, takie jak psychologiczna, pedagogiczna, logopedyczna, fizykoterapia, muzykoterapia, terapia widzenia, terapia integracji sensorycznej i inne. Wykorzystuje się różne metody i zróżnicowane techniki, dobierając je indywidualnie do potrzeb psychofizycznych pacjenta. Czas trwania terapii, jak i częstotliwość jej stosowania są zróżnicowane, dostosowane do stanu możliwości i potrzeb dziecka. Istotny jest też wiek dziecka. W przypadku małych dzieci ważne jest prowadzenie terapii bez konieczności odrywania ich od rodziny, zmiany ich naturalnego rytmu dnia.

Poziom rozwoju, jaki wydaje się osiągalny, jak też sposób, w jaki bywa on osiągany, jest indywidualny dla każdego dziecka. Stąd też w metodach terapeutycznych Centrum przeważają te, które kładą nacisk na niepowtarzalność i specyfikę małych pacjentów (między inny-

mi metoda Wideotreningu Komunikacji, NDT-Bobath, czy podejście skoncentrowane na rozwiązaniu).

Oprócz terapii dzieci ośrodek oferuje również bogatą ofertę pomocy dla rodziców. Wszyscy rodzice i opiekunowie mogą liczyć na szczegółowy instruktaż dotyczący stymulacji rozwoju dziecka, prawidłowej pielęgnacji, rozwiązywania problemów wychowawczych.

Prowadzenie instruktażu ma najczęściej charakter warsztatowy, zakłada aktywny udział rodziców w sytuacjach modelowych. We wskazanych przypadkach stosowane są różne formy wspierania rodzin – w zależności od indywidualnych potrzeb rodziny – psychoedukacja, terapia psychologiczna indywidualna, małżeńska, rodzinna, grupowa i terapia interakcji rodzic – dziecko, treningi umiejętności wychowawczych. Już po pierwszej serii warsztatów rodzice w nich uczestniczący zgłosili potrzebę dalszych, regularnych spotkań. W ten sposób na terenie Centrum powstała grupa wsparcia dla rodziców. Spotkania prowadzone przez terapeutę odbywają się regularnie raz w miesiącu. Wymiana doświadczeń, możliwość przepracowania trudnych emocji, wzajemna pomoc, a wreszcie okazja do spotkania towarzyskiego stanowią niezwykle istotny element pomocy rodzinom dotkniętym niepełnosprawnością dziecka. Zaangażowanie rodziców w sprawy Centrum (zorganizowanie pikniku dobroczynnego na rzecz Centrum, pomoc w zebraniu i transporcie sprzętu rehabilitacyjnego z Niemiec itp.) pokazuje, że świadczona przez nas pomoc jest adekwatna do potrzeb i skuteczna. „Przez kilka lat bezskutecznie szukałam

pomocy w różnych miejscach i znalazłam ją dopiero w Maltańskim Centrum. Tego, co wy zrobiliście dla Daniela, nie zrobił do tej pory nikt. To jest teraz zupełnie inne dziecko” – oto wypowiedź jednej z matek. Również ankieta przeprowadzona wśród rodziców wykazała, że poziom zadowolenia ze świadczonych w Centrum usług jest bardzo wysoki.

Integralną częścią Maltańskiego Centrum Pomocy jest przedszkole specjalne. W pięciu przestronnych salach codzienną opiekę znajduje 30 dzieci. Większość z nich jest głęboko upośledzonych i równocześnie niesprawnych ruchowo. Zespół pedagogów specjalnych zapewnia dzieciom fachową i bardzo życzliwą opiekę. Wszystkie przedszkolaki uczestniczą też w zajęciach rehabilitacyjnych i terapeutycznych na terenie Centrum.

Zarówno ośrodek wczesnej interwencji jak przedszkole specjalne ściśle ze sobą współpracują, zapewniając tym samym zintegrowany i kompleksowy model wsparcia rodziny z małym dzieckiem niepełnosprawnym na terenie województwa małopolskiego.

Wypracowany przez Maltańskie Centrum Pomocy model postępowania terapeutycznego przyniósł spodziewane efekty zarówno w oczekiwaniach terapeutów, jak i rodziców pacjentów. Równocześnie jednak mamy świadomość, że rehabilitacja małego dziecka powinna odbywać się jak najbliżej miejsca zamieszkania małego pacjenta. Stąd zrodził się pomysł projektu, którego celem było spopularyzowanie działań w ramach wczesnej interwencji na terenie małych miejscowości powiatowych, gdzie obserwuje się duży deficyt związany z działaniami opieki zdrowotnej na

rzecz pomocy dzieciom o zaburzonym rozwoju psychomotorycznym. Opiekunowie dzieci z zaburzeniami rozwojowymi zmuszeni są do pokonywania dużych odległości aby zapewnić im minimum niezbędnej terapii. Brak świadomości problemu, dezorientacja na skutek długiego oczekiwania na diagnozę i wizyty terapeutyczne, a także trudności związane z dowozem dziecka do odległych placówek rehabilitacyjnych powodują wśród rodzin zamknięcie emocjonalne, wycofanie i odsunięcie się na „margines społeczny”, a niejednokrotnie i zaniechanie działań pomocowych dla dziecka.

Projekt „Budowanie regionalnego systemu wczesnej interwencji dla rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym w celu jej wzmocnienia i lepszej integracji społecznej” powstał we współpracy Maltańskiego Centrum Pomocy Rodzinie z Departamentem Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego. Na terenie czterech powiatów małopolskich: brzeskiego, bocheńskiego, proszowickiego oraz tarnowskiego zostały powołane powiatowe zespoły wczesnej interwencji. W ramach działań projektowych zespoły te zostaną przeszkolone, a następnie obejmą opieką 40 rodzin z dzieckiem o zaburzonym rozwoju psychomotorycznym (10 w każdym powiecie). Każda z tych rodzin po wstępnej konsultacji w Maltańskim Centrum Pomocy Niepełnosprawnym Dzieciom i Ich Rodzinom w Krakowie zostaje objęta kompleksową opieką terapeutyczną na terenie swojego powiatu. Działania projektu zostały przewidziane tak, aby po jego zakończeniu zespoły – dzięki szkoleniom i superwizjom były przygotowane do samodzielnej pracy. Zostanie

utworzona również platforma e-learningowa dla specjalistów i rodziców.

Projekt w swoich działaniach zakłada również szkolenie wolontariuszy w zakresie podstawy psychologii i pielęgnacji dziecka, pierwszej pomocy, pedagogiki zabawy, zasady udanych interakcji, oraz odpowiedzialności cywilnej i prawnej. Przewiduje również organizację powiatowych seminariów o wczesnej interwencji dla pielęgniarek środowiskowych, położnych, pracowników socjalnych, pracowników żłobków i przedszkoli.

Naszymi partnerami w tym projekcie są; Województwo Małopolskie, Fundacja na rzecz Dzieci ze Środowisk Zagrożonych PLUS, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bochni, Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Kropla Dobroci”, Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Opiekunów i Wolontariuszy „Ostoja”, Stowarzyszenie Pomocy Dziecku i Rodzinie „Przyja-

zny Świat”, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Proszowicach, Stowarzyszenie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego „KLUZ” oraz Urząd Gminy Paęcznica. Projekt zyskał dofinansowanie w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Maltańskie Centrum Pomocy uczestniczy również w Ogólnopolskim Programie Rehabilitacji Małych Dzieci z Wadą Słuchu „Dźwięki Marzeń” finansowanym przez Fundację Grupy TP. Program ten realizujemy w postaci domowej rehabilitacji małych dzieci z wadą słuchu z województwa małopolskiego, których systematyczna terapia w specjalistycznych placówkach z różnych względów jest utrudniona bądź niemożliwa, oraz organizowania turnusów rehabilitacyjnych dla tych dzieci i ich rodzin.

Ewa Reczek, Agata Hiro

„Krok za krokiem w pokonywaniu barier”

Stowarzyszenie Dobroczynne „Res Sacra Miser” w Olkuszu o statusie organizacji pożytku publicznego działa od 2003 roku. Niespełna sześć lat działalności pozwala nam pochwalić się sukcesami na polu pomocy społecznej. Realizujemy szereg akcji. Jedne z nich mają charakter jednorazowy, inne cykliczny.

- Wraz z Bankiem Żywności realizujemy projekt „Dostarczanie żywności najuboższym rodzinom” (z pomocy koryzta 350 rodzin).

- Uczestniczymy w ogólnopolskiej akcji „Świąteczna Zbiórka Żywności”.
- Jako partner Stowarzyszenia „Wiosna” bierzemy udział w akcji „Świąteczna Paczka”.
- Prowadzimy Świetlicę Opiekuńczo-Wychowawczą dla 35 dzieci, gdzie od 2004 roku zrealizowano 10 programów zleconych i współfinansowanych przez administrację publiczną.
- Utworzyliśmy program stypendialny „Dla najlepszych” wspomagając

wybitnie uzdolnionych absolwentów szkół ponadgimnazjalnych.

- Pod naszą egidą działa Klub Wolontariusza zrzeszający młodzież olkuskich szkół średnich.

Jednym z głównych działań pomocowych było utworzenie na terenie Powiatu Olkuskiego pierwszej grupy wsparcia dla rodzin z małym dzieckiem niepełnosprawnym. Zauważono, że na terenie naszego powiatu wzrasta liczba dzieci wymagających wzmożonej i indywidualizowanej pomocy ze względu na różnego rodzaju zaburzenia rozwojowe. Rodziny tych dzieci borykają się z wieloma trudnościami i problemami wynikającymi z niepełnosprawności dziecka. Często zauważa się brak wsparcia ze strony najbliższego otoczenia, izolację rodziny. Działania instytucji wspierających rodziny z małym dzieckiem niepełnosprawnym są niewystarczające. Rodziny muszą korzystać z ofert w miejscowościach odległych od miejsca zamieszkania. Stwarza to duży dyskomfort organizacyjny i finansowy. Zazwyczaj rodzice rezygnują z terapii. Aby przeciwdziałać wykluczeniu i marginalizacji rodzin z małym dzieckiem niepełnosprawnym w roku 2006 we współpracy z Przedszkolem Integracyjnym Nr 9 w Olkuszku podjęto pierwsze kroki wsparcia tych rodzin. Na ten cel w drodze konkursu grantowego stowarzyszenie uzyskało dotacje ze środków Województwa Małopolskiego i zrealizowało projekt „**Żółty parasol pod nim nie ma brzydkiej pogody**”. Adresatami projektu jest 30 rodzin z małym dzieckiem niepełnosprawnym od 3 do 10 roku życia z terenu powiatu olkuskiego.

W trakcie realizacji pierwszego projektu skupiono się głównie na próbie zintegrowania rodzin. W comiesięcznych spotkaniach rodzice uzyskali pomoc w nawiązywaniu kontaktów z innymi, wymieniali swoje doświadczenia w sposobach terapii swoich dzieci. Dzielili się swoimi emocjami. Spotkania te uświadamiały im, że nie pozostają samotni ze swoimi problemami, jakim jest wychowywanie małego dziecka niepełnosprawnego. Oprócz spotkań integracyjnych zorganizowano poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne. Rodziny miały okazję spotkać się ze specjalistami i uzyskać pomoc w przezwyciężaniu trudnych etapów rozwoju niepełnosprawnego dziecka. Dodatkowo dla rodziców opracowano i wydano broszurkę „*Dokąd iść, gdy nie zna się drogi*” – mini drogowskaz gdzie i jak szukać pomocy.

Działania zaproponowane w projekcie zyskały dużą popularność. Rodzice wraz z dziećmi systematycznie uczestniczyli w zajęciach. Nawiązały się też pierwsze przyjaźnie między rodzinami. Pozytywne opinie beneficjentów przyczyniły się do rozwijania przez stowarzyszenie tej formy pomocy.

W roku 2007 realizowaliśmy na rzecz grupy wsparcia już dwa projekty grantowe. Na działania z projektu „**Pod osłoną parasola**” stowarzyszenie uzyskało dotacje z Powiatu Olkuskiego, a działania projektu „**A po burzy tęcza**” dofinansowane były ze środków Województwa Małopolskiego.

W tych projektach zwiększono i uatrakcyjniono formy terapeutyczne dla dzieci o specyficznych potrzebach edukacyjnych. Oprócz spotkań integracyj-

nych zorganizowano cykliczne warsztaty dla rodziców z dziećmi, gdzie wdrażano różnorodne metody pracy z dzieckiem niepełnosprawnym. Dzieci dodatkowo mogły uczestniczyć w sesjach terapeutycznych w nowo powstałej Sali Doświadczania Świata (dzięki pozyskanej dotacji „Reklama dzieciom”, zorganizowaniu koncertu charytatywnego Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk” oraz miejscowym sponsorom stowarzyszenie utworzyło i bogato wyposażyło jedyną na naszym terenie salę terapeutyczną dla dzieci niepełnosprawnych). Uczestnicy projektów mogli brać też udział w wyjazdach do gospodarstwa agroturystycznego, gdzie dzieci uczestniczyły w hipoterapii.

Aby upowszechnić informację na temat istoty wczesnego wspomagania dzieci niepełnosprawnych w ramach projektu „A po burzy tęcza” zorganizowano konferencję „*Obserwuj mnie, a powiem Ci wiele*” dla rodziców i osób pracujących z małym dzieckiem niepełnosprawnym z terenu Powiatu Olkuskiego.

Podczas realizacji projektów zauważono, że dzieci w nich uczestniczące wymagają wielu specjalistycznych, dodatkowych zajęć w zakresie terapii mowy i rehabilitacji.

Aby wyjść temu naprzeciw w projektach realizowanych w 2008 roku („**Pokonując bariery**” – współfinansowany ze środków Województwa Małopolskiego, i „**Tęczowy most**” – dotacja z Powiatu Olkuskiego) zorganizowano dla nich dodatkowe działania. Dla dzieci z trudnościami w komunikowaniu się (afatyczne, z cechami autystycznymi) zorganizowano indywidualne zajęcia gdzie wprowadzano ich w świat komunikacji alternatywnej za pomocą specjalnie

opracowanych tablic komunikacyjnych. Z kolei dla dzieci z dysfunkcjami ruchowymi przewidziano indywidualne zajęcia rehabilitacyjne.

Działania w ramach grupy wsparcia kierowane są nie tylko do dziecka niepełnosprawnego i jego rodziców, ale również rodzeństwa i dziadków oraz najbliższego środowiska. Staramy się w każdym projekcie zorganizować środowiskowe imprezy dla całych rodzin. Wspólnie zorganizowaliśmy i przeżyliśmy już „Święto pieczonego ziemniaka”, „Rodzinny piknik majowy”, i wycieczkę rodzinną do skansenu w Wygiełzowie pod hasłem „Rodzina dawniej i dziś”.

Co uzyskaliśmy?

Dzięki wysoce wykwalifikowanej, doświadczonej kadrze i mocno zaangażowanemu wolontariuszom a także współpracy ze środowiskiem lokalnym a zwłaszcza z Przedszkolem Integracyjnym w Olkuszu (użyczenie sal i specjalistycznego sprzętu) stowarzyszenie:

- Pomogło rodzinom nawiązać kontakty między sobą (30 rodzin).
- Udziela rodzinom wsparcia w zakresie pomocy pedagogicznej i terapeutycznej.
- Rodzice włączają się w terapię swojego dziecka poprzez czynne zapoznanie się z różnorodnością metod stymulujących rozwój.
- Dzieci poprzez uczestnictwo w różnorodnych zajęciach poddawane są zintensyfikowanej terapii.
- Dzięki zdobytej wiedzy i doświadczeniu u rodziców sukcesywnie zwiększa się stopień motywacji i zaangażowania do pracy ze swoim dzieckiem,

podnosi się samoocena, zmieniają się postawy społeczne rodziny, nawiązywane są dodatkowe kontakty interpersonalne.

Dodatkowo

- Wzrósł pozytywny wizerunek naszego stowarzyszenia w środowisku lokalnym (organizacja ma wiele przychylnych artykułów w prasie lokalnej, zwiększa się ilość sponsorów i sojuszników).
- Stowarzyszenie jest rozpoznawane w środowisku lokalnym („tu zawsze się coś dzieje”).
- Organizacja dzięki projektom wzbogaciła bazę materiałową poszerzając warsztat pracy z dzieckiem niepełnosprawnym.

Warsztaty dla rodziców i dzieci na terenie Przedszkola Integracyjnego.
Fot. Anna Skręt

mgr Anna Skręt

Surdopedagog – Terapeuta Integracji
Sensorycznej

Autorka i koordynatorka projektów grantowych
Członek Stowarzyszenie Dobroczynnego
Res Sacra Miser w Olkuszu
www.rsm.olkusz.pl
e-mail: stowarzyszenie@rsm.olkusz.pl

Podsumowanie projektu: „Reorganizacja domów pomocy społecznej w oparciu o model duński”

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej zakończył kolejny, trzyletni etap projektu „Reorganizacja DPS w oparciu o model duński”, trwający od stycznia 2006 do listopada 2008 roku.

W latach 2001- 2005 projekt pilotażowo realizowano na mocy „Porozumienia o Współpracy Międzyregionalnej

między Województwem Małopolskim a Hrabstwem Fionia w Królestwie Danii” w trzech powiatach: chrzanowskim (Dom Pomocy Społecznej w Płazie), krakowskim (Dom Pomocy Społecznej w Więckowicach) i tatrzańskim (Dom Pomocy Społecznej w Białce Tatrzańskiej).

Od stycznia 2006 roku nowe zasady funkcjonowania instytucji opieki stacjonarnej wdrażano w kolejnych dwóch placówkach: w DPS w Bochni przy ul. Karolina 14 d i w Wadowicach, ul. Lwowska 31.

Pracownicy domów pomocy społecznej przede wszystkim zapoznali się z nowymi metodami pracy i właściwymi postawami wobec osób niepełnosprawnych. Głównymi założeniami projektu było „przejsie”:

- Od pacjenta do mieszkańca.
- Od grupy do indywidualności.
- Od instytucji do mieszkań.

Projekt był podzielony na trzy etapy. W pierwszym etapie skupiono się na wypracowaniu celów dla każdego domu, analizie potrzeb i zaplanowaniu procesu reorganizacji. Drugi etap polegał na wdrażaniu wypracowanych rozwiązań i dążeniu do osiągnięcia założonych celów. Ostatni, trzeci etap prezentował wypracowane rezultaty projektu.

Poszczególne cele realizowano poprzez szkolenia i sesje w trakcie których Zespół Sieciowy obejmujący dwóch przedstawicieli z każdego DPS (dyrektor placówki i pracownik), pracował pod kierunkiem Grupy Rozwoju, którą tworzyły przeszkolone trenerki Pani Ewa Solecka-Florek i siostra Magdalena Żuchowicz. W każdym roku odbywało się pięć sesji, na które składało się: spotkanie Grupy Rozwoju, spotkanie Zespołu sieciowego i indywidualna praca w każdym z domów pomocy społecznej. Po trzech latach wspólnej pracy w obu domach osiągnięto następujące rezultaty:

1. Stworzono większą ilość etatów do pracy bezpośredniej z mieszkańcami

– reorganizacja struktury organizacyjnej.

2. Zaczęto podejmować zmiany personalne – dla dobra mieszkańca i dobrej współpracy między pracownikami (zatrudnianie nowych pracowników z odpowiednim wykształceniem i predyspozycjami).
3. Wprowadzono umiejętną współpracę – poprzez prowadzenie rozmów rozwojowych (metody wypracowanej w trakcie Projektu) między dyrektorem a kierownikami i kierownikami a pracownikami.
4. Rozpoczęto wspólne rozwiązywanie problemów.
5. Wypracowano poczucie, że pracownicy mają autentyczny wpływ na dom i na jakość życia w domu.
6. Nabyto umiejętności patrzenia z perspektywy mieszkańca a nie pracownika.
7. Zaprzestano organizowania pracy „dla dobra personelu”, na rzecz: „dla dobra mieszkańca”.
8. Zaczęto wykorzystywać wolontariat w pracy.
9. Ulepszono gospodarowanie czasem wolnym poprzez dostosowanie zajęć do indywidualnych potrzeb mieszkańca.
10. Zwiększono zakres swobody, intymności, prywatności i wpływu na własne życie mieszkańca, a także zaangażowanie mieszkańców w pracę na rzecz **jego Domu**:

- Otwarcie drzwi – wyzbycie się poczucia mieszkania w więzieniu.
- Samodzielność w pełnieniu dyżurów w kuchni, na portierni.

- Samodzielność w pracach codziennych jak: pranie, robienie zakupów, koszenie trawy (mieszkaniec nie jest wyręczany – ma poczucie, że pracuje, a jego praca jest przydatna).
11. Wprowadzono zasady pracy w oparciu o wypracowane w ramach Projektu wartości.
  12. Usystematyzowano i na nowo utworzono dokumentację mieszkańca, zwłaszcza indywidualne plany wsparcia – tak, aby one były rzeczywistym narzędziem pracy.
  13. Usystematyzowano zakres czynności dla każdego koordynatora grupy.
  14. Poprawiono komunikację między personelem.
  15. Ulepszono rozeznanie potrzeb mieszkańca (między innymi przez właściwe opracowywanie indywidualnych planów wsparcia), a przez to zmniejszenie sytuacji wywołujących stres i zagubienie mieszkańca, co spowodowało zmniejszenie ilości sytuacji konfliktowych i agresji.

17 listopada 2008 roku w Małopolskim Urzędzie Wojewódzkim odbyło się uroczyste seminarium podsumowujące projekt, na które zostali zaproszeni przede wszystkim dyrektorzy PCPR-ów. Gośćmi honorowymi byli: Członek Zarządu Województwa Małopolskiego Pan Wojciech Kozak, Przewodnicząca Komisji Polityki Prorodzinnej i Społecznej SWM Pani Maria Malinowska, starosta powiatu bocheńskiego Pan Jacek Pająk oraz przedstawiciele starostwa wadowickiego. Podczas seminarium zreorganizowane domy prezentowały wyżej wymienio-

Członek Zarządu Wojciech Kozak, Barbara Hałas – dyrektor DPS w Bochni, Fot. Karolina Aperlińska

ne korzyści z uczestnictwa w projekcie, które udało się wypracować w ciągu ostatnich trzech lat.

Obecnie oba domy **samodzielnie** realizują wypracowane wcześniej cele, jak również wytyczają sobie kolejne zadania do realizacji w następnych latach.

W 2009 roku ROPS kontynuuje projekt i promuje jego idee. W maju pragniemy zorganizować dwa spotkania promujące projekt, na które zostaną zaproszone wybrane Domy Pomocy Społecznej z województwa. Zaplanowano również cykl szkoleń dla pracowników DPS oraz wydanie podręcznika opisującego założenia projektu.

*Martyna Feliks
ROPS Kraków*

System Opieki nad Dzieckiem i Rodziną

Część druga – Zrozumieć dziecko

W poprzednim artykule pokazaliśmy kilka podstawowych mechanizmów jakie „sterują” zachowaniem dziecka umieszczonego w rodzinnej opiece zastępczej (ROZ) i stanowią podłoże wielu problemów zarówno dla dziecka jak i dla opiekunów.

Istotnym jest, że to właśnie zjawiska występujące w obszarze ROZ (rodzin adopcyjnych, zastępczych jak i rodzinnych domów dziecka) umożliwiają lepsze zrozumienie dziecka skrzywdzonego i jednocześnie pokazują niczym w krzywym zwierciadle braki polskiego systemu opieki.

Przypomnijmy informacje z artykułu:

- 1. Nie dysponujemy najczęściej szczegółową wiedzą na temat przeszłości dziecka**, które trafia do nowej rodziny, skali jego problemów i zaburzeń.
- 2. Powinniśmy zakładać, że będą to problemy ekstremalne** – w naszych realiach takie właśnie dzieci trafiają najczęściej do opieki zastępczej.*
  - Dziecko ma często za sobą doświadczenie skrajnych nadużyć.
  - Dziecko ma różnego typu deficyty zdrowotne/rozwojowe o podłożu organicznym (np. wynikające z FAS/FAE).
  - Dziecko ma doświadczenie odrzucenia (na różnym poziomie) co również znacząco upośledza wiele funkcji biologicznych, emocjonalnych czy poznawczych.

Żeby zrozumieć dziecko – po to, żeby lepiej się nim opiekować w domu, skuteczniej uczyć w szkole (nauczyciel), lepiej ocenić jego szanse związane z kompetencją opiekunów (sędzia, pracownik socjalny, kurator) musimy najpierw odwołać się do podstaw – aktualnej wiedzy z zakresu neurobiologii.*

Przypomnę kilka podstawowych faktów:

- Człowiek (podobnie jak każdy żywy organizm) zaprogramowany jest tak, żeby przetrwać.
- Oprócz biologicznego przetrwania dążymy także do tego, żeby czuć się dobrze – przyjemnie (na różnym poziomie – jednym wystarczy stan zaspokojenia podstawowych potrzeb inni potrzebują np. zaspokojenia potrzeb twórczych czy duchowych).
- Postawą przetrwania jest stan równowagi wszelkich funkcji życiowych – homeostaza. Homeostaza generuje w naszej sferze emocjonalnej i w świadomości odczucie przyjemności czy nawet szczęścia.
- Koordynatorem funkcjonowania naszego organizmu w kierunku osiągnięcia homeostazy jest mózg (w uproszczeniu) a jego aparatem wykonawczym pozostałe części układu nerwowego.
- Układ nerwowy zbudowany jest i funkcjonuje hierarchicznie.

Hierarchiczna budowa układu nerwowego umożliwia nam przetrwanie a w efekcie rozwój zarówno osobniczy jak i gatunkowy. Odbiór i przetwarzanie informacji (*najczęściej używamy określenia „bodziec” – odpowiednim jednak wydaje mi się tu termin „informacja”*) zarówno zewnętrznych jak i płynących z wnętrza ciała – oraz sterowanie naszymi zachowaniami i procesami życiowymi odbywa się również hierarchicznie.

Informacje najważniejsze dla przetrwania przetwarzane są na niższych piętrach układu nerwowego, dzięki czemu organizm szybciej i skuteczniej reaguje. Przykładowo – cofnięcie ręki od źródła ognia nie wymaga angażowania skomplikowanych mechanizmów na poziomie kory mózgowej i dzięki temu jest wielokrotnie szybsze niż np. proces wyboru wakacyjnej lektury w księgarni.

Zasada hierarchiczności dotyczy również ilości odbieranych i przetwarzanych informacji. Organizm automatycznie ogranicza ich nadmiar – do takiej ilości jaką jest w stanie przetworzyć i do tych, które związane są z przetrwaniem. Dlatego np. w trakcie pożaru w supermarkecie nie będziemy pochłonięci podziwianiem wzorków na krawatach pomimo, że przyszliśmy tam żeby kupić mężowi prezent na urodziny.

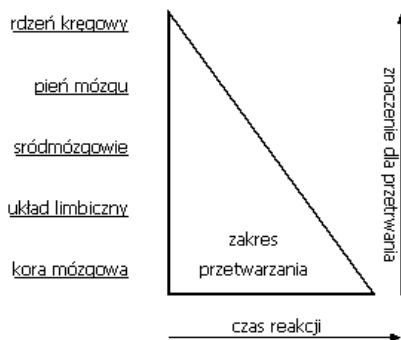
Hierarchicznie zapisywane są informacje. Te związane bezpośrednio z przetrwaniem np. z zagrożeniem czy bólem zapisane zostaną na niższych piętrach układu i będą trwalsze. Dla przykładu – atak matki z użyciem noża wygeneruje trwałą zapis w układzie limbicznym dziecka. Potem, na poziomie wyższym, świadomym (kora mózgowa) zapis ten może

ulec np. „wymazaniu”, ale ciało migdałowe (ulokowane w układzie limbicznym) już zawsze uruchamiać będzie nieświadomą reakcją alarmową na widok noża i skojarzonych z sytuacją przedmiotów i okoliczności.*

Hierarchiczny wreszcie i stopniowy jest nasz rozwój. Najpierw zdobywamy umiejętności kluczowe dla przetrwania np. uczymy się jeść. Najpierw rozróżniamy poszczególne kształty i dźwięki, potem uczymy się mówić a dopiero potem czytać i pisać, aby wreszcie przystąpić do produkcji wypracowań szkolnych i wierszy.

Zasada hierarchiczności ma podstawowy wpływ na całe nasze zachowanie. Tak więc na przykład chęć zdobycia wody – u człowieka zagubionego na pustyni – przeważa nad chęcią rozegrania partii szachów w tak romantycznej scenerii.

Symbolicznie przedstawia zasadę hierarchiczności poniższy rysunek.

Zobaczymy teraz w jaki sposób hierarchiczny schemat budowy i reakcji naszego układu nerwowego przekłada się na konkretne zachowania dziecka. Zachowania, które często trudno zrozumieć

a tym bardziej zaakceptować. Zauważmy na przykład, że dla większości ludzi takie zachowania traumatyzowanego dziecka jak bunt czy opór, traktowane są w kategoriach „nieposłuszeństwa” a więc procesu świadomego i wymagającego stanowczej, wychowawczej interwencji opartej na systemie kar i nagród. Tymczasem ich „źródło” lokalizujemy w śródmózgowiu i układzie limbicznym.*

Jakie jest więc rzeczywiste podłoże reakcji dziecka – czy kary i nagrody mogą tu cokolwiek zmienić?

O tym jacy jesteśmy jak reagujemy i zachowujemy się w danej sytuacji decydują:

1. Predyspozycje gatunkowe. Zachowaniem gatunkowym – instynktem są dla przykładu bardzo istotne dla dalszej części naszych rozważań tzw. „zachowania przywiązaniowe” – przywieranie, wodzenie wzrokiem i podążanie za opiekunem, poszukiwanie kontaktu fizycznego etc.
2. Uwarunkowania genetyczne/osobnicze np. temperament, „odporność”, wiek/dojrzałość organizmu etc.
3. Doświadczenia (informacje) zdobywane i „zapisywane” przez nasz mózg w trakcie życia, zarówno świadomie jak i nieświadomie, zgodnie z opisaną powyżej zasadą hierarchiczności w czym olbrzymią rolę odgrywają skojarzone z doświadczeniami emocje.
4. Świadomy proces decyzyjny oparty o analizę faktów, przewidywanie skutków i potencjalnych korzyści w czym olbrzymią rolę odgrywa wy-

kształcona w toku rozwoju umiejętność generowania uczuć.

Zdrowy dorosły człowiek reaguje z wykorzystaniem wszystkich powyżej opisanych poziomów. Im bardziej jest dojrzały i cywilizowany tym większy udział punktu czwartego.

Dziecko po doświadczeniach krzywdzenia reaguje głównie na poziomach od 1 do 3 przy czym na poziomie trzecim w większości nieświadomie. Taki schemat działania organizmu dziecka wynika wprost z zasady hierarchiczności – tylko w ten sposób mogło przetrwać.

Przypomnijmy.

Dziecko wychowywane w normalnej, zdrowej rodzinie ma za sobą następujące doświadczenia/interakcje:

A. 1. Na poziomie zachowań instynktowych/gatunkowych (patrz pkt. 1 powyżej).

Płacz – pocieszenie przez matkę.

Uśmiech, szczebiotanie – identyczna reakcja matki.

Wyciągnięcie rączek – przytulenie przez matkę.

A. 2. Na poziomie zachowań społecznych (patrz pkt 3 i 4 powyżej)

Wykonanie polecenia opiekuna – uśmiech, zadowolenie opiekuna, inna nagroda – także odroczone w czasie.

Dziecko wychowywane w rodzinie patologicznej (posłużymy się przykładem tzw. rodziny przemocowej, ale podobnie będzie przy uzależnieniach, skrajnych zaniedbaniach czy porzuceniu etc.) ma za sobą następujące doświadczenia/interakcje:

B. 1. Na poziomie zachowań instynktowych/gatunkowych (patrz pkt. 1 powyżej).

Płacz – krzyk matki.

Uśmiech, szczebiotanie – brak reakcji.

Wyciągnięcie rączek – odtręcenie.

B. 2. Na poziomie zachowań społecznych (patrz pkt 3 i 4 powyżej)

Wykonanie polecenia opiekuna – reakcja nieadekwatna, nieprzewidywalna i podobne (np. bicie, wykorzystanie, brak pochwały, nagrody)

W zależności od uwarunkowań (patrz pkt 2 powyżej) na sytuację zagrożenia (np. pobicia) reagujemy wg schematu:

Y – aktywnego = walka/ucieczka
lub

X – pasywnego = wycofanie, zneruchomienie, dysocjacja, utrata przytomności.

Małe dziecko reaguje najczęściej pasywnie. Starsze w zależności od cech genetycznych i doświadczeń. Jednakże oba wzorce reakcji odbywają się jak wyjaśniliśmy powyżej w procesie głównie nieświadomym na niższych hierarchicznie piętach układu nerwowego.

Tu dochodzimy do krytycznego punktu naszych rozważań.

Jakkolwiek bolesne byłyby doświadczenia życiowe dziecka – nie „wygaszają” one zachowań instynktowych np. przywiązaniowych. Dziecko w dalszym ciągu podświadomie dąży do zbliżenia do matki. Pamiętajmy bowiem o zasadzie hierarchiczności. Zachowania przywiązaniowe mają wyższy priorytet niż doświadczenia nabyte w trakcie życia.

Ten pozorny paradoks ma swoje uzasadnienie. „Matka natura” nie popełniła tutaj błędu. Wyobraźmy sobie, że w domu wybucha pożar – dziecko instynktownie podąży za matką – także za złą matką i skutecznie ucieka – być może także wiedziona instynktem matka bierze je w tej sytuacji na ręce i uciekają razem.

Ta „mądrość natury” umożliwiającą przetrwanie ma jednak przerażające konsekwencje dla psychiki dziecka. Żyje ono bowiem w stanie permanentnego napięcia (zobrazowanego najczęściej w lęku). Dzieje się tak niezależnie od tego czy mamy do czynienia z pełnym odrzuceniem i brakiem interakcji czy też przemocą. Lęk jest wspólny i dla jednej i dla drugiej sytuacji. Nie zaspokojona bowiem została podstawowa potrzeba – potrzeba bezpieczeństwa. Nie ma harmonii – homeostazy.

W pierwszym wypadku dziecko przejdzie przez fazy protestu i rozpaczę a potem pogrzeży się w apatii blokującej prawidłowy rozwój. W drugim – wytworzy również schematy reakcji całkowicie patologiczne a przy tym niezwykle trwałe.

Przywołajmy znany powszechnie w naszym środowisku schemat – tzw. „cykl przemocowy”. Występują w nim fazy: narastania napięcia; ataku – rozładowania napięcia i tzw. „miodowy okres”. Dziecko wpisane jest w ten schemat i z uwagi na plastyczność nieodjrzałego układu nerwowego zapisuje go w mózgu niezwykle trwale. Jednocześnie wydzielane przez organizm tzw. hormony stresu – adrenalina i kortyzol skutecznie niszczą komórki dziecięcego mózgu.

Paradoksalnym i tragicznym elementem powyższego cyklu jest również fakt, że najczęściej bezpośrednio po ataku (pobicie, bólu, awanturze, skutecznej ucieczce) występuje gwałtowny spadek napięcia – uwolnienie od lęku. W mózgu dziecka (i generalnie – ofiary) zachodzą wtedy dość skomplikowane cykle reakcji neuronalnych i hormonalnych w efekcie czego wzbudzone są tzw. receptory opioidowe i wydzielane hormony peptydowe (endogenne opioidy – endorfiny, endomorfiny).

Jakkolwiek może to być dla nas szokujące – mechanizm ten ma skutki identyczne jak podanie zewnętrznego narkotyku – błogość, odprężenie, euforia. Występuje więc również swoiste „uzależnienie od przemocy”. Organizm uczy się (nieświadomie i trwale), że jedyną formą redukcji napięcia/lęku jest cykl przemocy. Jest to zjawisko doskonale znane zastępczym opiekunom i doprowadzić może każdego do bezdennej rozpacz. Dziecko bowiem zrobi wszystko (podkreślimy ponownie, że nieświadomie), żeby sprowokować opiekuna do ataku – krzyku, bicia etc. To jest bowiem „jego świat”. Ono nie zna innej metody redukcji napięcia jak „haj” po wypięciu wewnętrznych narkotyków. Nietrudno się domyśleć, że podobny mechanizm rządzi zachowaniami agresywnymi i ogólnie destruktywnymi ale także autodestruktywnymi – od „cięcia się” aż po samobójstwo. Podobnie jest w tzw. „cyklu dewiacyjnym” występującym w przemocy seksualnej.*

Tutaj konieczna uwaga. Jeżeli ktoś z czytelników jest w dalszym ciągu skłonny do oceniania zachowań dziecka

w kategoriach „dobro i zło” prosimy, żeby przywołał w wyobraźni sytuację, gdy cierpiał na nieprawdopodobnie ostry ból zęba, lub atak kolki nerkowej.

Czy gdyby ukojenie bólu zależało wtedy od podania środka przeciwbólowego, lub bolesnego przeciw (jeszcze niedawno) wyrwania zęba – nie skorzystałby z takiej możliwości?

Podsumujemy:

Efektym wychowywania dziecka w rodzinie patologicznej jest ograniczenie jego rozwoju głównie do zachowań zapewniających przetrwanie, często dalekich od ogólnie przyjętych norm społecznych, lub jedynie pozornie te normy przyjmujących.

Organizm dziecka „nauczył” się działać na najniższych piętrach hierarchicznych układu nerwowego – w większości nieświadomych – charakterystycznych właśnie dla walki o biologiczne przetrwanie.

Organizm dziecka nie nabył zdolności do generowania uczuć. Dziecko nie posiada więc także umiejętności współodczuwania i empatii. Nie może bowiem wyobrazić sobie czegoś czego samo nie odczuwa. Dziecko nie rozumie pojęcia kary i nagrody, gdyż żyło w świecie w którym panował chaos i zagrożenie, a reakcje opiekunów były nieadekwatne, niekonsekwentne i nieprzewidywalne. Dominującą emocją jest u dziecka lęk generowany głównie przez niezaspokojony instynkt przywiązania i doświadczenie stałego zagrożenia.

To tak jakby dziecko (np. 6-letnie) miało za sobą 50 000 godzin pobytu na wojnie. Dominującą formą redukcji lęku

jest paradoksalne – oparte na uzależnieniu od „wewnętrznych opiatów” dążenie do powtórzenia sytuacji przemocy (w różnej formie) lub apatia.

Z takim to „bagażem” wkracza dziecko do nowej rodziny.

O tym jak radzić sobie praktycznie z powyższym „bagażem” – opowiem w kolejnym artykule naszego cyklu. Kończąc chciałbym jedynie zwrócić uwagę na fakt, że podłoże teoretyczne oraz praktyczne zalecenia jakie tu umieszczam oparte są na aktualnych osiągnię-

ciach neurobiologii, socjologii i przede wszystkim – psychotraumatologii – dziedziny niewiele jeszcze w Polsce znanej a kluczowej dla zrozumienia problemów dziecka krzywdzonego. Wiodące ośrodki psychotraumatologiczne w Europie dysponują już jednak ponad 10 letnim dorobkiem. Mam nadzieję, że nasz cykl w pewnym stopniu pomoże w jego upowszechnieniu.

Leszek Drozdowski
Koordynator Zespołu SOnDiR

---

* Z uwagi na ograniczenia objętości wersji drukowanej – pełen tekst tego i kolejnych artykułów (ilustracje, przypisy, polecana bibliografia, wyjaśnienia terminologiczne etc.) dostępny jest w portalu „Wrota Małopolski” oraz portalu www.sondir.info.

WYDARZENIA

System opieki nad dzieckiem i rodziną w służbie dziecku krzywdzonemu

To tytuł konferencji zorganizowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w dniach 16-17 grudnia 2008r. w Bochni, w ramach realizacji wojewódzkiej kampanii na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci, finansowanej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Konferencja odbywała się pod patronatem honorowym Ministra Pracy i Polityki Społecznej – Jolanty Fedak oraz Marszałka Województwa Małopolskiego – Marka Nawary.

Konferencja adresowana była do przedstawicieli szeroko rozumianego

systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, pracowników pomocy społecznej, sędziów i służby kuratorskiej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, organizacji pozarządowych z terenu Województwa Małopolskiego. Podczas 2 dni konferencji w wykładach plenarnych i tematycznych uczestniczyło łącznie ok. 100 osób. Tematyka konferencji skupiała się wokół problemów przemocy wobec dzieci oraz możliwości radzenia sobie przez „system” z tymi problemami.

Podczas I dnia konferencji swoje prelekcje wygłosili:

Joanna Cielecka-Kuszyk – doktor nauk medycznych, prezes Zarządu Fundacji Mederi z Warszawy, która przybliżyła temat rodzajów i form przemocy wobec dzieci.

Fundacja Mederi (www.czd.pl/~mederi/) powstała w roku 2003, celem jej działalności jest wspieranie wszelkich form pomocy zmierzających do rozpoznawania, zapobiegania i przeciwdziałania skutkom przemocy wobec dziecka (zespołu dziecka krzywdzonego):

- pomoc w rozpoznawaniu zespołu dziecka krzywdzonego,
- wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży zagrożonych patologią społeczną oraz niepełnosprawnych,
- profilaktyka uzależnień i zagrożeń społecznych wśród dzieci i młodzieży, zagrożonych patologią społeczną oraz niepełnosprawnych, w ich środowisku rodzinnym i szkolnym.

Agata Szlagier-Jabłońska – rodzina zastępcza dla 3 dzieci z FAS, trener-instruktor zawodowych rodziców zastępczych, terapeuta neurorozwojowy programu FAStryga, edukator PARPA, członek Zespołu SOnDiR (www.sondir.eu). Wystąpienie prelegentki było poświęcone FAS – mechanizmom uszkodzenia i ich skutkom od strony dziecka, rodziny i społeczeństwa.

Teresa Klimara – pracownica Ośrodka Pomocy Społecznej w Chrzanowie, autorka pracy magisterskiej na temat Konferencji Grupy Rodzinnej i jej zastosowania w pracy z rodziną w Małopolsce. Podzieliła się ona swoimi spostrzeżeniami i wnioskami na temat Konferencji Grupy Rodzinnej – metody pracy z rodziną w kryzysie, zagrożoną krzywdzeniem dziecka; metody wykorzystującej przede wszystkim zasoby rodziny do tego by zażegnać zagrożenia dla dziecka jednocześnie nie zabierając go z domu rodzinnego.

Leszek Drozdowski – współzałożyciel powołanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Zespołu ds. budowy systemu opieki nad dzieckiem i rodziną (SOnDiR), współautor samorządowego modelu SOnDiR, autor standardów opieki oraz standardów pracy powiatu (tzw. „Dekalog dobrego powiatu”), standardów i procedur Zespołów Interdyscyplinarnych, polskiego modelu Działania Zintegrowanego a także moderator i autor koncepcji Powiatowych Zespołów Interdyscyplinarnych. Podczas wykładu była okazją poznania doświadczeń prelegenta w zakresie budowy i pracy Zespołów Interdyscyplinarnych z rodziną, w której występuje zagrożenie krzywdzeniem dziecka i ryzyko umieszczenia go w opiece instytucjonalnej.

Agnieszka Lewicka z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, doktor nauk pedagogicznych, pracownik dydaktyczno-naukowy w Zakładzie Pedagogiki Resocjalizacyjnej UMCS oraz Pracowni Psychopedagogiki Resocjalizacyjnej Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, mediator sądowy w sprawach karnych i nieletnich, autor programu mediacji szkolnej, wprowadzanego w gimnazjach w Lublinie. Swoje wystąpienie poświęciła ona mediacjom rówieśniczym.

Il dzień konferencji to sesje tematyczne – warsztatowe, częściowo stanowiące rozwinięcie tematów z I dnia. Każdy z uczestników miał możliwość wzięcia udziału w 2 wybranych warsztatach. Pierwsza grupa warsztatów obejmowała 3 tematy:

1. Mediacje rówieśnicze prowadzone przez Agnieszkę Lewicką z UMCS w Lublinie.
2. FAS – co robić? – dziecko, rodzina, społeczeństwo – warsztat Agaty Szlagier-Jabłońskiej.

3. KGR w praktyce – przedstawiony przez Katarzynę Mimiec z ROPS w Krakowie.

Druga grupa tematów obejmowała:

1. Budowę systemu wsparcia dla rodzin zastępczych – zaprezentowaną przez Leszka Drozdowskiego (www.sondir.eu).
2. Wczesną interwencję i wsparcie dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym – temat poprowadzony przez Bernadetę Garzel i Milenę Maryon ze Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Dać Szansę” w Wadowicach (www.dacszanse.pl).
3. Dobry rodzic dobry start – prezentacja programu profilaktyki krzywdzenia małych dzieci Fundacji Dzieci Niczyje, której dokonała Aneta Kwaśny z FDN Warszawa (www.fdn.pl).

Konferencja w Bochni poruszyła wiele ważnych tematów i kwestii. Głosy uczestników pokazały jak wiele jest jeszcze obszarów w pomocy dziecku krzywdzonemu poznanych słabo lub nieznanymi wcale. Można zaryzykować, że dzięki takiemu spotkaniu przedstawiciele systemu opieki nad dzieckiem i rodziną

było możliwe wskazanie kierunków, w jakich powinien rozwijać się system, aby rzeczywiście służyć dzieciom krzywdzonym i zagrożonym krzywdzeniem. Usłyszeliśmy podczas konferencji głosy m.in. pracowników socjalnych, którym brakuje umiejętności rozpoznawania symptomów krzywdzenia dziecka w rodzinie, którzy potrzebują wsparcia osób posiadających niezbędną wiedzę w tym temacie, jak np. pielęgniarek środowiskowych. Zaprezentowanie dobrych praktyk stosowanych na terenie kraju w zakresie budowania sprawnego systemu pomocy dzieciom krzywdzonym, wywołało wśród uczestników zainteresowanie i chęć pogłębienia tematu. Mamy przekonanie, że czas konferencji zaowocuje podejmowaniem, tak na poziomie ROPS, jak i samorządów, działań służących lepszej koordynacji działań lokalnych systemów pomocy dziecku i rodzinie, podnoszeniu wiedzy i umiejętności pracowników systemu, a także zwiększaniu świadomości i wrażliwości całego otoczenia społeczno-instytucjonalnego, aby faktycznie lepiej służyć dzieciom krzywdzonym.

Małgorzata Mróz
ROPS Kraków

Nie piję za jego zdrowie

„Wypijmy za zdrowie twojego przyszłego dziecka”, „Napij się, tobie też należy się trochę przyjemności”, „To tylko lampka wina do obiadu, wzmocni twój organizm”... To część stwierdzeń, jakie może usłyszeć kobieta w ciąży od znajomych, rodziny, lekarzy. Zdania, które

mogą wprowadzić ją w zakłopotanie. Niewielka ilość promili, które mogą zaszkodzić zdrowiu jej dziecka.

Lampka wina, kieliszek wódki czy kufel piwa, to alkohol, który jeśli zostanie spożyty przez kobietę w ciąży, może zaburzyć rozwój przyszłego potomstwa.

Alkohol to substancja szkodliwa, która niesie za sobą dramatyczne skutki, takie jak uszkodzenie mózgu, osłabienie ukrwienia łożyska i płodu, powodując jego niedotlenienie, przedwczesny poród, a nawet samoistne poronienie. W rezultacie to środek toksyczny, który może wywołać szereg chorób. Jedną z nich jest zespół FAS (Fetal Alcohol Syndrome), czyli Płodowy Zespół Alkoholowy.

FAS, według Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 jest jednostką chorobową o kodzie Q86.0 i obejmuje zaburzenia jakie pojawiają się u dziecka w wyniku spożywania przez ciężarną matkę alkoholu. To objawy psychiczne i umysłowe, wynikające z uszkodzenia mózgu (np. nadpobudliwość, impulsywność, lękliwość, skłonności depresyjne, trudności w uczeniu się), fizyczne (np. zniekształcenia twarzy – wąskie czoło, spłaszczona środkowa część twarzy, krótki zadarty nos, mały szpiczasty podbródek, czy deformacja kości, problemy ze słuchem, skłonność do zwichnięć) oraz wtórne (np. zamknięcie się w sobie, kłamstwa, ucieczki z domu, chęć bycia w centrum).

O tym syndromie należy często mówić i rozpowszechniać informacje na temat szkodliwości alkoholu na płód. Dlatego też, **27 stycznia br.** w Sali Obrad Magistratu, w Pałacu Wielopolskich przy pl. Wszystkich Świętych 3/4 w Krakowie została zorganizowana konferencja naukowa pt. **„Nie piję za jego zdrowie, czyli czym jest FAS”**. Inicjatywa ta była podjęta przez Dziekana Wydziału Nauk Społecznych Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, ks. prof. dr hab. Janusza Mastalskiego. Koordynowała ją

studentka Wydziału Nauk Społecznych – Katarzyna Łukaszek.

Konferencja nie odbyłaby się, gdyby nie życzliwość i wsparcie różnych instytucji. Patronat honorowy objęli: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Województwo Małopolskie. Głównym partnerem był Wydział Sportu i Inicjatyw Społecznych Urzędu Miasta Krakowa, a także Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień i Współuzależnienia, Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Archidiecezji Krakowskiej. Konferencję nagłośniły też media, takie jak: Niedziela małopolska, Eleuteria, Zdrowie w Krakowie, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Wydawnictwo Rubikon, Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy, Katolicki miesięcznik dla młodzieży wzrastanie.pl, Testy diagnostyczne Amil oraz Radio Kraków.

Obradom konferencji naukowej przewodniczył ks. prof. dr hab. Janusz Mastalski. Sesję naukową rozpoczęła prof. dr hab. Helena Wrona-Polańska wykładem wprowadzającym w ważny problem promocji zdrowia w kreowaniu rodziny, gdyż tylko zdrowa rodzina może być gwarancją zdrowia dziecka. Prof. dr hab. n. med. Andrzej Urbanik przedstawił własne badania wpływu alkoholu na ośrodkowy układ nerwowy u dzieci i dorosłych techniką rezonansu magnetycznego. Mgr Teresa Jadczyk-Szumilo omówiła trudności funkcjonalne dzieci z FAS. Lic. Katarzyna Łukaszek, posługując się wykresami, diagramami kołowymi i histogramami, zilustrowała poziom wiedzy studentów na temat szkodliwości działa-

nia alkoholu na płód. Dr Krzysztof Liszcz rozwinął myśl, na temat wsparcia rodziny z dzieckiem z FASD w „Domu Łączenia Rodzin im. brata Rogera”. Mgr Joanna Sołtys zaprezentowała problematykę FAS w kontekście adopcji, ukazując działalność Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego „Pro Familia” w Krakowie. Rodzina adopcyjna podzieliła się własnymi doświadczeniami wychowywania dziewczynki ze zdiagnozowanym syndromem FAS.

Zaprezentowano również film pt. „Wieczne dziecko”, pokazujący osoby dotknięte tym syndromem.

Oprócz autorytetów naukowych, była z nami wyśmienita publika. Połowę słuchaczy stanowili studenci, głównie z Uniwersytetu Pedagogicznego i Collegium Medicum UJ. Ponadto uczestniczyli wykładowcy akademicki, nauczyciele szkół podstawowych i gimnazjalnych, pedagodzy, psychologowie, terapeuci uzależnień i Warsztatów Terapii Zajęciowej, pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, przedstawiciele rodzin adopcyjnych i zastępczych, pielęgniarki, pracownicy socjalni, specjaliści ds. pracy z rodziną oraz inni.

W konferencji uczestniczył również Krzysztof Brzózka, dyrektor Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych z siedzibą w Warszawie. Z krakowskiego środowiska przybyli: Elżbieta Łęcznarowicz – zastępca Prezydenta Miasta Krakowa ds. Edukacji i Spraw Społecznych, Krystyna Paluchowska – dyrektor Wydziału Sportu i Inicjatyw Społecznych, dr med. Adam Wiernikowski – przewodniczący Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Jerzy Dziwisz – przewodniczący Zespołu ds. Lecznictwa i Profi-

laktyki Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Stanisław Kozak z Miejskiej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ewa Piskorz – dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Terapii Uzależnień i Współuzależnienia, Danuta Wiecha – dyrektor Stowarzyszenia „Pro Familia”, Paweł Król z Wydawnictwa Rubikon i Magdalena Bobrowska z Wydawnictwa św. Stanisława BM. Ponadto był Mariusz Bartkiewicz z Radia Kraków i Jakub Baran z Radia ESKA Kraków.

O konferencji i problemie FAS mówiono na antenie Radia Kraków w audycji „Pokonać wstyd” (25.01.2009 r. o godz. 21:05). Gośćmi u Doroty Włosowicz były pedagog Joanna Mazurek z pracowni psychologicznej ITEM w Żywcu i wcześniej już wspomniana Katarzyna Łukaszek. W „Kronice” (27.01.2009 r.) ukazał się reportaż z przedsięwzięcia. Ponadto, krótka notka pojawiła się na 27 stronach internetowych.

Należy zapamiętać, że nie ma bezpiecznej dawki alkoholu w ciąży, a każda ilość wiąże się z ryzykiem uszkodzenia płodu. Zespołowi FAS oraz innym uszkodzeniom związanym z ekspozycją płodu na alkohol można w 100% zapobiec!

Drogie Panie, jeśli chcecie mieć zdrowe dziecko, **trzeba zachować abstynencję w okresie ciąży.**

*Katarzyna Łukaszek
koordynator konferencji,
studentka Wydziału Nauk Społecznych PAT*

Wnioski i konkluzje z małopolskiej konferencji szkoleniowo-naukowej pn: „Sprawcy przemocy domowej – karać, czy leczyć?”

odbywającej się w Zakopanem w dniach 18-19 grudnia 2008 roku, organizowanej przez współpracy różnych instytucji: Aresztu Śledczego w Krakowie – Podgórzu, Katedry Kryminologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Domu Pomocy Społecznej przy ul. Łanowej w Krakowie, Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej pod patronatem honorowym Dyrektora Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Krakowie.

Trwająca przez dwa dni konferencja obfitowała w wystąpienia o wysokim poziomie merytorycznym, których efektem była także bardzo ożywiona dyskusja. Spotkanie świata naukowego, prawniczego, kuratorskiego, terapeutycznego oraz przedstawicieli instytucji państwowych zajmujących się tematem oddziaływań wobec sprawców przemocy pokazało, że w wielu aspektach rozumienia całego zjawiska istnieją rozbieżności. Szczególnie duża wydaje się różnica perspektywy prawnej i terapeutycznej.

Niezależnie od rozbieżności, na podstawie wystąpień i następujących po nich dyskusji, można pokusić się o wyciągnięcie kilku bardzo ważnych wniosków.

Wniosek ogólny odnosi się do tematu konferencji – pytania „Karać czy leczyć?”. Pytanie takie było swoistą prowokacją do dyskusji, bo w istocie rzeczy taki dylemat nie istnieje. Są, co najmniej dwa powody, żeby kwestionować sens tak zadane pytanie.

Pierwszy to fakt, iż w odniesieniu do przemocy domowej niewłaściwe jest używanie terminu leczenie. Środki psychokorekcyjne, które powinny być podstawą oddziaływań wobec sprawców nie są środkami leczniczymi, gdyż nie ma tu

mowy o żadnej chorobie. Jeżeli u podłoża przemocy tkwią choroby (np. alkoholizm lub inne choroby psychiczne), to leczone powinny być w pierwszym rzędzie. W odniesieniu do zachowań przemocowych możemy mówić jedynie o zmianie, korekcji lub uczeniu nowych, bezpiecznych sposobów zachowania. W istocie całość takich oddziaływań bardziej wchodzi w zakres ogólnego pojęcia readaptacji niż pojęcia leczenia.

Drugi powód dotyczy istoty celu kary za przestępstwa. Jakkolwiek w wielu medialnych dyskusjach próbuje się czasem przeciwstawiać ideę readaptacji i karania, to zjawiska te uzupełniają się. Podstawową funkcją kary powinna być zmiana, poprawa zachowania. Dotyczy to zarówno kary w ujęciu wychowawczym, ale także kary w ujęciu prawnym. Istotą związku pomiędzy karą a zmianą, jest funkcja motywacji. Kara nie zmienia na lepsze sama w sobie. Kara może być tylko motywacją do dokonania takich zmian. Odpowiedzią na pytanie karać czy zmieniać jest: karać po to, aby zmieniać lub karać po to, aby naprawiać. Dotyczy to sprawców przemocy, ale także sprawców innych przestępstw. Zasada naprawczej funkcji kary

powinna być niezmienna, różnicę powinny się tylko środki używane do zmiany.

Szczegółowe wnioski, które można uznać za wynik konferencji dotyczą 4 podstawowych wątków.

Pierwszy wątek dotyczył analizy systemu kar i środków prawnych wobec sprawców przemocy domowej.

W Polsce mamy sporą paletę różnego rodzaju kar i środków mogących służyć przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:

- artykuły prawa karnego umożliwiające skazanie za przestępstwa przeciwko rodzinie,
- przepisy chroniące osoby doświadczające przemocy, (art. 41a §1; art. 72 § 1 pkt 7a i 7b),
- przepisy umożliwiające zobowiązanie do uczestnictwa w programie psychokorekcyjnym (art. 72 § 1 pkt 6).

Skazanie z art. 207 kk. orzekane jest dość powszechnie, jednak ilość orzeczanych środków chroniących ofiarę i nakazów uczestnictwa w programach psychokorekcyjnych jest niewielka.

Być może część przepisów wymaga jeszcze modyfikacji, ale wydaje się, że nawet w obecnym stanie prawnym możliwa byłaby lepsza ochrona ofiar poprzez skuteczniejsze motywowanie do trwałej zmiany zachowania u sprawców. W ostatnim czasie powstały miejsca gdzie prowadzone są oddziaływania psychokorekcyjne dla sprawców przemocy w rodzinie, sędziowie powinni nabywać wiedzę na ten temat i jak najpowszechniej wykorzystywać te możliwości.

Drugi wątek dotyczył analizy osobowości sprawców i możliwości poprawy ich zachowań dzięki odpowiednim działaniom naprawczym.

W trakcie konferencji pokazano, że od kilku lat w związku z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie urucho-

miono już pewną ilość programów psychokorekcyjnych dla sprawców przemocy na terenie całego kraju. Część z nich bazuje na amerykańskim modelu „DULUTH” propagowanym kilka lat temu przez Marka Preiznera pod patronatem fundacji im. S. Batorego. Okazuje się, że w sprzyjających warunkach może to być całkiem skuteczne narzędzie do korekcji zachowań przemocowych, przy pomocy stosunkowo prostych metod psychokorekcyjnych. Można też zauważyć, że aby możliwe było skuteczne stosowanie opisanej metody, konieczne było wprowadzenie sporych zmian dostosowujących to podejście do polskich realiów. Niewątpliwie jedną z poważnych trudności w zorganizowaniu grup pracy ze sprawcami przemocy, jest brak osób zobowiązanych przez sądy do uczestnictwa w takich programach i mała ilość osób, które chcą poddać się terapii.

Bardzo ważne wnioski dotyczące możliwości pracy ze sprawcą wynikały z wystąpienia pani Dr D. Rode. Przedstawiła ona bardzo wnikliwą analizę osobowości sprawców przemocy w rodzinie. Okazało się, że analiza kilku podstawowych wymiarów psychologicznych pozwoliła na wyłonienie czterech diametralnie różniących się od siebie typów sprawców.

Tak olbrzymie różnice w osobowości i jednocześnie w mechanizmach zachowań agresywnych, powodują konieczność zindywidualizowanego podejścia do każdego sprawcy. Wynika z tego konieczność wnikliwej diagnozy sprawcy przed podaniem oddziaływań oraz tworzeniu zróżnicowanych strategii oddziaływań wobec każdej z grup sprawców.

Trzeci wątek, który jasno został wyartykułowany w trakcie konferencji, dotyczył konieczności współpracy wielu instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tym także w powstrzymaniu i poprawie zachowania sprawcy.

Uczestnicy konferencji. Fot. Alicja Papierz

Podstawą skuteczności oddziaływań wobec sprawców przemocy powinna być spójność i konsekwencja. Ponieważ w zapobieganiu przemocy w rodzinie zaangażowane jest wiele instytucji i organizacji (m.in. PCPR, OPS, Policja, Sąd, Prokuratura, Kuratorzy, Ośrodki Interwencji Kryzysowej, jednostki Samorządu Terytorialnego) konieczna jest ścisła współpraca i obieg informacji, aby podejmowane działania nie wykluczały się nawzajem.

Wskazówki, co do integracji tych oddziaływań daje ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Powstające już w wielu gminach koalicje ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie a w zakresie praktycznych interwencji zespoły interdyscyplinarne, są przykładami tego, iż powoli zapisy ustawy zaczynają być realizowane.

Czwarty wątek dotyczył uwarunkowań kulturowych zjawiska przemocy w rodzinie.

Z jednej strony zostały przedstawione udokumentowane badaniami fakty pokazujące, iż na przestrzeni wieków poziom przemocy w społeczeństwach został zre-

dukowany do bardzo niskich wskaźników. Mimo to poziom poczucia zagrożenia społeczeństw wcale nie spada. Wydaje się, że podlegamy cywilizacyjnej przemianie stając się coraz bardziej wrażliwi na zagrożenia dla naszego bezpieczeństwa. Dodatkowo mamy więcej informacji o takich zdarzeniach dzięki dostępności mediów (zjawiska związane z przemocą są atrakcyjne medialnie i dlatego są nadreprezentowane w codziennych informacjach). Z drugiej strony przedstawione zostały opracowania, które wyraźnie pokazują, iż w naszym systemie prawnym i społecznym można znaleźć sporo zapisów, procedur i stereotypów sprzyjających przemocy domowej. Dlatego niezależnie od osiągnięć cywilizacji zachodu w ograniczaniu przemocy, powinniśmy pracować nad modyfikacją socjokulturowego kontekstu tak, aby w jak największym stopniu przeciwdziałał on przemocy domowej.

mgr Robert Fajerek
Psycholog Działu Terapeutycznego
Areszt Śledczy Kraków – Podgórze

Małopolska Rada Polityki Prorodzinnej – podsumowanie trzyletniej kadencji

Małopolska Rada Polityki Prorodzinnej została powołana Zarządzeniem Nr 101/2005 Marszałka Województwa Małopolskiego z dnia 23 września 2005 roku, jako organ opiniująco-doradczy w zakresie problematyki rodziny i realizacji poszczególnych celów operacyjnych zawartych w Małopolskim Programie Polityki Prorodzinnej na lata 2004-2007.

Do zadań Rady należało: wskazywanie głównych kierunków rozwoju rodziny, diagnozowanie obszarów problemowych i zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania rodziny, wskazywanie realizatorom Programu istniejących wyników analiz i badań z zakresu problematyki rodziny, konsultowanie i doradzanie w zakresie problemów rodziny i działań naprawczych oraz opiniowanie przedsięwzięć służących osiągnięciu celów strategicznych i celów operacyjnych Programu.

Skład Rady miał charakter interdyscyplinarny. Rada skupiała autorytety ze świata nauki oraz innych ekspertów w zakresie szeroko rozumianej problematyki rodziny. Do grona członków Rady zostali zatem zaproszeni przedstawiciele jednostek naukowych, zajmujących się problematyką rodziny, wymiaru sprawiedliwości, policji, organizacji pozarządowych, Kościoła oraz przedstawiciel radnych WM.

W trakcie trzyletniej kadencji, odbyło się osiem posiedzeń Rady.

Pracę Rady koordynował Pan przewodniczący Prof. dr hab. Franciszek Adamski oraz zastępca przewodniczącego Pani Elżbieta Zięba. W pracach Rady uczestniczyli: dr Anna Gawel, dr Krysztyna Kluzowa, Stefan Majerczak, Ks. dr Wit Pasierbek, Ewa Reczek, Liliana Siedlarz-Kapera, Ks. dr Władysław Szewczyk, dr Mariusz Sztuka, O. dr Piotr Jordan Śli-

wiński, kom. Izabela Dobkowska, ks. Jan Kabziński.

Jednym z osiągnięć Rady jest „**Memo-rial do Władz Państwowych i Parlamentu w sprawie uznania Rodziny i jej sytuacji oraz potrzeb za pierwszorzędną element naprawy Rzeczpospolitej**”. Określa on jasno ważność roli rodziny w życiu społecznym oraz osobistym każdej jednostki, a także zawiera propozycje istotnych zmian w ustawodawstwie państwowym, których wprowadzenie w znacznym stopniu sprzyjać będzie prawidłowemu funkcjonowaniu każdej rodziny.

Ponadto:

- Rada podjęła inicjatywę zorganizowania Wojewódzkiej Konferencji nt. „Kondycji małopolskiej rodziny”, podczas której przedstawiciel Rady E. Zięba przedstawiła zrealizowane i podejmowane działania na rzecz rodziny przez SWM.
- Przewodniczący Rady wygłosił wykład na Konferencji Wojewódzkiej „System opieki nad dzieckiem i rodziną w województwie małopolskim”.
- Przedstawiciel Rady dr. K. Kluzowa brała udział w pracach kapituły „Kryształy Soli”.
- Przedstawiciel Rady E. Zięba brała udział w pracach kapituły „Amicus Hominum”.
- Rada przygotowała zakres pracy przyszłej Rady.
- Z inicjatywy Rady zostanie rozbudowany portal o rodzinie w ramach Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej.

Posiedzenie podsumowujące działalność Małopolskiej Rady Polityki Prorodzinnej odbyło się w dniu 15 grudnia 2008r.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MAŁOPOLSKIE
OBSERWATORIUM
POLITYKI
SPOŁECZNEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Co nowego w Obserwatorium?

W poprzednim numerze „ES. o. Es” zaprezentowaliśmy Państwu założenia projektu badawczo-informacyjnego ROPS: Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej. W chwili obecnej istnieją już pierwsze rezultaty działalności projektu. U uruchomiony został serwis internetowy Obserwatorium (dostępny także za pośrednictwem strony internetowej naszego Ośrodka), a w nim zamieszczono efekty rozpoczętej działalności badawczej. Zachęcamy Państwa do zapoznania się z raportami z badania „Identyfikacja potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej”, przeprowadzonego techniką badań ankietowych, wywiadów grupowych oraz indywidualnych wywiadów eksperckich, w gronie reprezentantów małopolskich podmiotów pomocy i integracji społecznej, a także kluczowych instytucji regionalnych i ekspertów w dziedzinie polityki społecznej.

Odwiedzając nasz serwis internetowy, będą Państwo mogli zapisać się do newslettera, przy pomocy którego będziemy na bieżąco informować o nowościach pojawiających się w projekcie. Obecnie dobiegają końca prace nad strategią projektu, opartą na w/w badaniu,

w której wyznaczone zostaną szczegółowe tematyki badań dla Obserwatorium na 2009 i 2010 rok.

*Aleksandra Chudy
Małopolskie Obserwatorium
Polityki Społecznej*

Kontakt:

Małopolskie Obserwatorium Polityki
Społecznej – Etap I
e-mail: obserwatorium@rops.krakow.pl
tel. 012 661 03 00
www.politykaspoleczna.obserwatorium.malopolska.pl

NOWE AKTY PRAWNE

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 144, poz. 906
ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
z dnia 28 lipca 2008 r.

Zm. rozporządzenie w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 207, poz. 1297
ROZPORZĄDZENIE
RADY MINISTRÓW
z dnia 12 listopada 2008 r.

Zm. rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 208, poz. 1311
ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
z dnia 17 listopada 2008 r.

Zm. rozporządzenie w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 228, poz. 1507
USTAWA
z dnia 21 listopada 2008 r.
o emeryturach kapitałowych

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 223, poz. 1463
USTAWA
z dnia 21 listopada 2008 r.
o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób

niepełnosprawnych, ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 237, poz. 1652
USTAWA
z dnia 5 grudnia 2008 r.
o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Dziennik Ustaw z 2008 r. Nr 237, poz. 1656
USTAWA
z dnia 19 grudnia 2008 r.
o emeryturach pomostowych

Dziennik Ustaw z 2009 r. Nr 8, poz. 43
ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
z dnia 9 stycznia 2009 r.
w sprawie miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych

Dziennik Ustaw z 2009 r. Nr 8, poz. 42
ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
z dnia 9 stycznia 2009 r.
w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie został powołany 1 kwietnia 1999 r. do realizacji zadań Województwa Małopolskiego z zakresu polityki społecznej, a w szczególności pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń rodzinnych. W ciągu naszej 10-letniej działalności, wypracowane zostały kierunki działań, zmierzające do powstania spójnego, wielopoziomowego systemu pomocy społecznej. Wielokrotnie podejmowano działania o charakterze innowacyjnym na skalę całego kraju, które traktowane były jako przykłady dobrych praktyk. 10 lecie istnienia ROPS-u jest doskonałą okazją do podsumowania naszych osiągnięć i sukcesów.

Główne obszary działania ROPS:

Polityka społeczna i prorodzinna

- ROPS w Krakowie we współpracy z szeregiem instytucji opracował Małopolski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (przyjęty w 2007 roku). Już od 2002 roku w małopolskich gminach z inicjatywy ROPS tworzone są zespoły interdyscyplinarne na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie, podczas gdy inne województwa dopiero zaczynają działać w tym obszarze. ROPS prezentował małopolskie doświadczenia na ogólnopolskich konferencjach organizowanych przez Państwową Agencję Rozwiązywania

Probleatów Alkoholowych i w ogólnopolskim czasopiśmie fachowym Świat Problemów.

- W 2007 roku została podjęta nowatorska inicjatywa nawiązania współpracy z wymiarem sprawiedliwości w zakresie przeciwdziałania przemocy – 4 narady merytoryczne „Pomoc społeczna, wymiar sprawiedliwości i organy ścigania wobec problemu przemocy w rodzinie” – ponad 260 uczestników. Co roku organizowane są wojewódzkie seminaria Przeciw Przemocy, z udziałem specjalistów z całej Polski – ostatnie pod patronatem Ministra Sprawiedliwości i Rzecznika Praw Obywatelskich.

Małopolska Konferencja „Dobre i złe praktyki stosowania prawa i procedur prawnych w systemie przeciwdziałania przemocy”, 19.06.2008. Fot. Tomasz Laszkiewicz

- ROPS w Krakowie jako jeden z pierwszych w Polsce rozwija aktywne metody wsparcia rodziny poprzez promocję mediacji, jako sposobu rozwiązywania konfliktów rodzinnych, promocję i wdrażanie w powiatach nowatorskiej metody

pracy z rodziną pn. Konferencja Grupy Rodzinnej i Konferencję Ochrony Dziecka. Promujemy także działania zintegrowane oparte na współpracy służb w ramach powoływanych Zespołów Interdyscyplinarnych. Nasze działania inspirują pracowników pomocy społecznej, zachęcają do aktywności i poszukiwania oraz wdrażania nowych rozwiązań w ramach realizowanych działań.

Ponadto ROPS wprowadza systemowe rozwiązania w postaci wieloletnich programów aktywizujących i wzmacniających potencjał społeczności lokalnych, promując przede wszystkim działania partnerskie na poziomie lokalnym. Są to m.in.:

- Projekt „Przeciw przemocy. Budowanie lokalnych koalicji. Interwencje w przemocy domowej” oparty na działaniu zespołów interdyscyplinarnych. Obecnie działaniami objętych jest ponad 100 gmin w 15 powiatach. Projekt ten jest realizowany w województwie małopolskim od 7 lat i wychodzi naprzeciw wprowadzanym obecnie zmianom w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.
- Projekt „Integracja na rzecz readaptacji”, jest przykładem wypracowania wspólnych metod działania oraz sposobów wymiany informacji pomiędzy instytucjami i organizacjami pozarządowymi odpowiedzialnymi za organizowanie pomocy postpenitencjarnej w województwie.
- W ramach realizacji projektu „Budowanie lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w województwie małopolskim” wyłoniliśmy lokalnych koordynatorów systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, którzy przy naszym wsparciu merytorycznym koordynują rozwój systemu w społecznościach powiatowych i gminnych. W związku z naszymi działaniami większość gmin i powiatów, wywiązała się z obowiązku przygotowania lokalnych programów pomocy dziecku i rodzinie oraz konsekwentnie przy naszym wsparciu je realizują. W ramach projektu podejmujemy również działania wspierające placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz zastępcze rodzicielstwo, szczególnie w zakresie rozwijania pracy pedagogiczno-wychowawczej, procesu usamodzielniania oraz pracy z rodziną biologiczną.
- Zrealizowaliśmy „Wojewódzki Program Poprawy Warunków Życia Społecznego i Zawodowego Osób Niepełnosprawnych na lata 2001-2005”, w ramach którego m.in. wdrożono projekt pn. „Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych poprzez rozwój kompetencji zawodowych pracowników pomocy społecznej, zatrudnionych w trzech placówkach opieki nad osobami niepełnosprawnymi”, w ramach współpracy z Hrabstwem Fionia (Dania). W latach następnych (2006-2008) zreorganizowano kolejne dwie placówki opieki stacjonarnej w Województwie Małopolskim. W 2006 roku zdiagnozowaliśmy potrzeby środowiska osób niepełnosprawnych w Małopolsce. Badania dały obszerny obraz funkcjonowania placówek które

Laureaci III Wojewódzkiego Konkursu plastycznego „Nie jestem inny...”. Fot. Karolina Aperlińska

zapewniają pomoc osobom niepełnosprawnym. Obecnie realizowany jest Wojewódzki Program Dotyczący Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania Ich Wykluczeniu Społecznemu oraz Pomocy w Realizacji Zadań na Rzecz Zatrudniania Osób Niepełnosprawnych w Województwie Małopolskim na lata 2007-2013, w ramach którego m.in. organizowano konkursy plastyczne (3 edycje konkursu „Nie jestem inny” dla dzieci i młodzieży szkolnej), włączano się w akcje np. „Kocham Kraków z wzajemnością” w ramach Tygodnia Osób Niepełnosprawnych. Celem tych działań było przede wszystkim kształtowanie właściwych postaw społecznych wobec niepełnosprawności poprzez pokazanie potencjału osób niepełnosprawnych.

Osoby starsze

ROPS w Krakowie jest postrzegany jako instytucja, która zainicjowała w Małopolsce innowacyjne działania na rzecz osób starszych. Działalność ta została zauważona m.in. poprzez

wpisanie wojewódzkich programów koordynowanych przez ROPS do Krajowego Programu Zabezpieczenia Społecznego i Integracji Społecznej na lata 2008-2010, jako przykładu dobrej współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi w zakresie działań na rzecz osób w podeszłym wieku. ROPS realizuje cykliczne przedsięwzięcia aktywizujące seniorów i zmieniające stereotypowe postrzeganie osób starszych, takie jak: „Małopolski Plebiscyt POZA STEREOTYPEM – Senior Roku” (2 edycje) czy Konkurs Literacki „Ludzie znają mnie tylko z jednej jesiennej strony” (3 edycje), organizowane od 2004 roku. Przedsięwzięcia te spotkały się z zainteresowaniem małopolskich mediów, w tym Gazety Krakowskiej, Dziennika Polskiego i Radia Kraków, które patronowały kolejnym edycjom konkursu i Plebiscytu. Dzięki tym patronatom w małopolskich mediach można było znaleźć szereg artykułów prasowych i audycji radiowych promujących sylwetki aktywnych seniorów i poszerzających regionalną debatę na temat zjawiska społecznego wykluczenia osób starszych. Budując pozytywny obraz starości w świadomości społecznej współpracowano ponadto z telewizją regionalną TVP3 dostarczając tematów do programu „Pora dla seniora” poświęconego małopolskim seniorom. W programach, między innymi, prezentowano sylwetki uczestników konkursów literackich dla osób starszych „Ludzie znają mnie tylko z jednej, jesiennej strony”, oraz wyemitowano cykl reportaży i wywiadów z laureatami Plebiscytów POZA STEREOTYPEM.

Laureat I Małopolskiego Plebiscytu „Poza Stereotypem” – Józef Gościej

Szerzenie wiedzy i świadomości społecznej

Działalność ROPS przyczyniła się w znacznym stopniu do podniesienia poziomu wiedzy i świadomości społecznej odnośnie problemów społecznych i możliwości ich rozwiązywania, poprzez budowanie i udoskonalanie systemu informacji o zasobach, usługach i problemach społecznych:

- Przygotowano szereg wydawnictw: programy, poradniki, materiały informacyjno-edukacyjne, również w ramach projektów unijnych i współpracy ponadnarodowej. Wydaliśmy ponad 80 tytułów, w ilości blisko 150 000 egzemplarzy.
- Opracowane zostały diagnozy warunków życia społecznego mieszkańców województwa i analizy przyczyn występowania kluczowych problemów, takich jak np. ubóstwo, diagnoza podmiotów ekonomii społecznej w województwie.
- Uruchomiono dwa portale informacyjne pozwalające szybko i skutecznie uzyskać porady i wskazówki w zakresie możliwości uzyskania

pomocy: „Małopolski informator społeczny”, serwis informacyjny w ramach *Wrót Małopolski* i Małopolski Wortal Ekonomii Społecznej.

Obecnie realizowany jest projekt informacyjno-badawczy Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I, które rozpoczęło swoją działalność w lipcu 2008 roku, a potrwa do roku 2011. Projekt ma charakter informacyjno-badawczy, skupiający się głównie na badaniu potrzeb informacyjnych i ułatwieniu dostępu do informacji dotyczących problematyki społecznej.

Ekonomia społeczna

ROPS w Krakowie był prekursorem w zakresie rozwoju ekonomii społecznej wśród instytucji publicznych w Polsce. Dzięki zainicjowanej w 2003 roku współpracy z rządem Flandrii Wschodniej możliwa stała się realizacja dużego projektu partnerskiego (WUP, gmina Wieprz i Mogilany, Krakowska Fundacja Hamlet, Małopolski Związek Pracodawców, Instytut Socjologii UJ oraz MARR SA) w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL pn. „Akademia Przedsiębiorczości. Rozwój alternatywnych form zatrudnienia” (wysokość budżetu to prawie 9 mln zł). Dzięki temu projektowi zostały wypracowane modele zatrudnienia socjalnego oraz trenera zatrudnienia wspieranego (coachingu) dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przetestowane w 3 centrach szkoleniowo-doradczych z przedsiębiorstwami społecznymi, które powstały w projekcie, a ponad 100 osób znalazło trwałe zatrudnienie.

Obecnie ROPS realizuje projekt pn. „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – etap I” w ramach PO KL mający na

celu wsparcie istniejących i nowopowsta-
jących podmiotów ekonomii społecznej
oraz promocję wiedzy nt. ekonomii spo-
łecznej wśród pracowników instytucji
pomocy społecznej i rynku pracy (wy-
sokość budżetu to ponad 4 mln zł, okres
realizacji 2008-2011).

Uroczystość podpisania Małopolskiego Paktu
na Rzecz ES, Kraków 12.03.08. Na zdjęciu od lewej:
prof. Jerzy Hausner, premier Tadeusz Mazowiecki,
Marszałek Województwa Małopolskiego Marek
Nawara

Dokument Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekono-
mii Społecznej

ROPS w Krakowie wraz z innymi
podmiotami z terenu Małopolski jest ini-
cjatorem przedsięwzięcia i prowadzi se-
kretariat Małopolskiego Paktu na Rzecz
Ekonomii Społecznej, który zrzesza po-
nad 24 sygnatariuszy z trzech sektorów
działających na rzecz rozwoju ekonomii

społecznej. Małopolski Pakt podawany
jest jako dobry przykład międzysektoro-
wej współpracy organizacji na rzecz roz-
woju ekonomii społecznej w całej Polsce.
Jest to pierwsza taka inicjatywa na skalę
całego kraju.

Działalność szkoleniowa

**ROPS w Krakowie prowadzi dzia-
łalność szkoleniową od 1999 r.** Przy
wspieraniu finansowym Rządu Flandrii
Wschodniej stworzył pierwszy ośrodek
szkoleniowy dla kadr jednostek pomo-
cy i integracji społecznej oraz organizacji
pozarządowych. W ramach działalności
Ośrodka przeszkolono ponad 20 tys. pra-
cowników jednostek organizacyjnych po-
mocy społecznej i organizacji pozarządo-
wych. Przeprowadzone zajęcia wpłynęły
na rozwój wiedzy i doskonalenie nowych
metod pracy między innymi poprzez
wprowadzenie nowych narzędzi aktywiz-
acji klientów pomocy społecznej: kon-
trakt socjalny, rozwój działań aktywizu-
jących społeczność lokalną itp. Stanowi
to istotny wpływ na rozwój kompetencji
kadr pomocy społecznej w Małopolsce.
Działalność szkoleniowa ROPS znacząco
wpływa na integrację służb społecznych
w Województwie.

Oferta szkoleniowa naszego ośrodka
spotyka się z dużym zainteresowaniem
kadry pomocy społecznej w naszym wo-
jewództwie. Przeprowadzane badania
w ramach Bilansu Potrzeb w zakresie
pomocy społecznej, corocznie wykazują,
iż ROPS jest instytucją w której respon-
denci najczęściej korzystają z różnych
form doskonalenia zawodowego. Moż-
na wysunąć tezę, iż w ostatniej dekadzie
ROPS stał się centrum szkolenia i dosko-

nalenia kadr pomocy i integracji społecznej w Małopolsce.

Obecnie realizowany jest projekt w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – „Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej”, którego celem jest podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej oraz specjalistyczne doradztwo w ramach działania 7.1, Poddziałania 7.1.3. Projekt będzie realizowany do 2013 roku.

Ponadto przy ROPS działa Regionalna Komisja Egzaminacyjna ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej Pracowników Socjalnych, która w oparciu o przeprowadzone egzaminy nadała I stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny 360-ciu osobom.

Projekty unijne

Od 2005 roku ROPS w Krakowie jako jeden z niewielu ośrodków polityki społecznej realizuje projekty finansowane ze środków Unii Europejskiej. Są to projekty wiążące się z dużym zakresem zadań, innowacyjne i o wysokich budżetach.

Obecnie realizowane są 3 projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego:

1. Program Operacyjny Kapitał Ludzki – „Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej”,
2. Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I,
3. Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej (ARES) – Etap I.

Wspieranie sektora pozarządowego

Od dziesięciu lat ROPS wspiera sektor pozarządowy poprzez udzielanie do-

tacji w formie grantów. W tym okresie ROPS dofinansował w sumie 391 projektów na realizację zadań z zakresu: wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania społecznemu wykluczeniu osób starszych oraz poprawy kondycji małopolskiej rodziny.

Konkurs dotacyjny jest jednym z elementów „Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego”.

Koordinacja systemu zabezpieczeń społecznych

ROPS od dnia 1 maja 2004 r., tj. od daty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, realizuje zadania Samorządu Województwa Małopolskiego będące zadaniami zleconymi z zakresu administracji rządowej, w zakresie świadczeń rodzinnych, zaś od dnia 1 października 2008 r., w zakresie świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Zadania te, będące jednocześnie zadaniami Działu Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, obejmują:

1. pełnienie funkcji instytucji właściwej w związku z udziałem Polski w koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (współpraca z instytucjami właściwymi i łącznikowymi UE poprzez przekazywanie i pozyskiwanie danych na formularzach z serii E 400, ustalanie czy w spra-

wach indywidualnych mają zastosowanie przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego),

2. prowadzenie postępowań i wydawanie decyzji w sprawach świadczeń rodzinnych oraz w sprawach świadczeń z funduszu alimentacyjnego, realizowanych w związku z koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego, w tym ustalanie i dochodzenie nienależnie pobranych świadczeń.

Celem ułatwienia i przyspieszenia stronom załatwiania spraw w przedmiotowym zakresie, w ramach Działu utworzono trzy stanowiska zamiejscowe, odpowiednio w Oświęcimiu, Tarnowie i Nowym Sączu.

Zakres rzeczowy podejmowanych działań, obrazują dane za rok 2008. W tym okresie wpłynęło 11282 spraw związanych z zadaniami Działu. Pracownicy Działu Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego oprócz bezpośredniej obsługi klientów, udzielają również porad i informacji telefonicznie.

Partnerskie podejście do pracy

Od wielu lat działania ROPS w Krakowie wiążą się z partnerskim podejściem do realizacji projektów. Współpraca ta dotyczy zaangażowania zarówno urzędów gmin, jak i organizacji pozarządowych, środowiska akademickiego i środowiska biznesu w rozwój innowa-

cyjnych metod aktywizacji społecznej i rozwiązywania problemów społecznych. Podejście partnerskie, o którym tak wiele się mówi od czasu wstąpienia Polski do UE nie było powszechnie wdrażane przez inne podmioty publiczne we wcześniejszych latach. Do naszych wieloletnich partnerów zagranicznych można zaliczyć: Belgię (m.in. rząd Flandrii, De Punt, podmioty zrzeszone w inicjatywie „Gent, city at work”), Wielką Brytanię (SCEDU, Social Enterprise Europe, The Graduale Gateway, i.in.), Hiszpanię (TOPA) i Danię.

Wyróżnienia

ROPS jest instytucją wrażliwą społecznie (poprzez zatrudnianie osób niepełnosprawnych, wprowadzanie elastycznych form pracy np. telepraca), która korzysta z usług przedsiębiorstw społecznych. **Jest Laureatem Konkursu na Dobrą Markę „Firma Przyjazna Rodzicom” 2007.**

ROPS w Krakowie, ze względu na swoją działalność, jako jedna z dwóch instytucji w całej Polsce został wytypowany do udziału w pilotażowym projekcie badawczym dot. sposobów przeniesienia dobrych praktyk i przykładowych wzorców w zakresie kształcenia (obszar integracji społecznej), realizowanym przez region Kampania (Włochy). Projekt realizowany był w 6 krajach – Grecja, Malta, Maroko, Rumunia, Hiszpania i Polska.

Więcej informacji na stronach: www.rops.krakow.pl; Projekty: www.ares.rops.krakow.pl,
<http://www.politykaspoleczna.obserwatorium.malopolska.pl/>
<http://www.rops.krakow.pl/szkoleniapokl/>

Czym jest ekonomia społeczna?

Wokół ekonomii społecznej jest obecnie w Polsce coraz głośniejsze, głównie dzięki napływowi środków unijnych wspierających między innymi rozwój tego obszaru. Czym jest zatem ekonomia społeczna?¹ Trzeba na wstępie powiedzieć, że nie ma jednej definicji, nie ma 100% zgody co do zasięgu, specyfiki i przede wszystkim przynależności konkretnych podmiotów do tego tworzącego się czy wyodrębniającego sektora. Istnieje zgoda, że ekonomia społeczna to pewien nowy sposób patrzenia zarówno na konkurencyjny rynek, jak i na problemy społeczne.

To próba pogodzenia „wody z ogniem” – podejścia opartego na maksymalizacji efektywności oraz dbałości o drugiego człowieka, jego rozwój, prawo do pracy i godne wynagrodzenie, szczególnie w przypadku osób defaryzowanych na rynku pracy. Borzaga i Defourny² podają cztery wspólne cechy podmiotów ekonomii społecznej:

1. służą celom ponadindywidualnym (wspólnotowym lub społecznym), które mają być istotniejsze niż generowanie zysku
2. są niezależnie zarządzane
3. są oparte o demokratyczne procesy podejmowania decyzji
4. obowiązuje w nich prymat człowieka i pracy nad kapitałem i jego dystrybucją.

Projekt „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I” (ARES) jest realizowany w ramach poddziałania 7.2.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, stawia sobie za cel wieloaspektowe **wsparcie sektora**

ekonomii społecznej w Województwie Małopolskim i zakłada:

- międzysektorową współpracę na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie;
- dostępną i upowszechnioną wiedzę na temat ekonomii społecznej w instytucjach otoczenia ES;
- profesjonalizację działania podmiotów ekonomii społecznej.

ARES to:

- **współpraca międzysektorowa**
- **rozwój partnerstw lokalnych**
- **wiedza o ekonomii społecznej**
- **profesjonalizacja działań podmiotów ekonomii społecznej**
- **specjalistyczne doradztwo i szkolenia**
- **promocja produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej**

Adresaci działań:

- organizacje pozarządowe;
- podmioty ekonomii społecznej;
- podmioty i osoby zainteresowane powołaniem podmiotów ekonomii społecznej;
- jednostki samorządu terytorialnego;
- instytucje rynku pracy;
- jednostki pomocy społecznej;
- decydenci (posłowie z regionu, wójtowie, radni gmin);
- przedsiębiorstwa;
- studenci.

Koordynacja prac Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej

Małopolska dysponuje dużym potencjałem zarówno tradycyjnych, jak i nowatorskich form ekonomii społecz-

¹ Obok nazwy ekonomia społeczna funkcjonują jeszcze określenia „gospodarka społeczna”, „ekonomia solidarności”.

² Zob. J. Wygnański, „Ekonomia społeczna w Polsce – definicje, zastosowania, oczekiwania, wątpliwości”. Raport otwarcia projektu „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej”, 2006

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ekonomia Społeczna to szeroka gama produktów i usług

nej. Jakość podejmowanych działań tłumaczy, że właśnie tutaj został zawiązany pierwszy w Polsce regionalny Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej.

Inicjatywa, której pomysł narodził się już w lipcu 2006 roku, wspierana jest przez szereg organizacji oraz działających w nich ekspertów. W ich założeniu Pakt ma służyć wspólnemu promowaniu idei ekonomii społecznej oraz wspomagananiu

i wzmacnianiu podmiotów związanych z tą sferą gospodarki. Koncepcja Paktu zakłada działania na rzecz regulacji prawnych oraz konsultowanie i lobbowanie projektowanych zmian. Dzięki obecności doświadczonych profesjonalistów podejmowane są działania na rzecz rozwoju edukacji w obszarze ES i wzmacniania kompetencji w sektorze. Wspólne projektowanie i uruchamianie działań

inicjowanych w ramach Paktu w dalszej perspektywie ma przyczynić się do wypracowania silnej marki małopolskiej ekonomii społecznej.

Wśród Członków Paktu znajdują się przedstawiciele samorządu terytorialnego, podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe, przedstawiciele biznesu oraz instytucje publiczne, w sumie 24 instytucje z terenu Małopolski.

Pakt ma charakter otwarty dla wszystkich organizacji, instytucji i firm, które są gotowe działać na rzecz ekonomii społecznej na terenie Małopolski.

Serdecznie zapraszamy Państwa do aktywnego włączenia się w to innowacyjne przedsięwzięcie, dzięki któremu będziecie Państwo mogli czynnie kształtować polski model ekonomii społecznej.

Sygnatariusze Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej

Z okazji pierwszej rocznicy podpisania Paktu, 13 maja br. odbędzie się konferencja **Solidarność dla ekonomii, ekonomia dla solidarności: społeczny wymiar gospodarki czasów kryzysu**.

Konferencję rozpocznie dyskusja moderowana poświęcona omówieniu miejsca i roli ekonomii społecznej w ramach budowanego w Polsce po 1989 roku

modelu społecznej gospodarki rynkowej. Zostanie podjęta próba identyfikacji przyczyn słabej kondycji sektora w ciągu minionych dekad, a także omówiony zakres odpowiedzialności państwa za stymulowanie rozwoju ekonomii społecznej w kontekście idei solidarności społecznej.

Celem konferencji będzie sformułowanie konkretnych propozycji zapisów do obecnie obowiązujących ustaw regulujących działalność podmiotów ekonomii społecznej oraz próba wypracowania konsensusu wokół założeń ustawy o przedsiębiorczości społecznej. Gościem honorowym będzie Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej – Lech Wałęsa.

Jeśli jesteście Państwo zainteresowani przystąpieniem do Małopolskiego Paktu lub jeśli chcecie uzyskać jakieś dodatkowe informacje prosimy o kontakt z Rafałem Barańskim (rbarancki@rops.krakow.pl) lub Joanną Kubik (jkubik@rops.krakow.pl).

Warsztaty dla OPS, PUP, PCPR

Projekt „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej” poprzez cykl spotkań, warsztatów oraz imprez kulturalnych chce pokazać dobre praktyki i narzędzia ekonomii społecznej, które mogą być zastosowane w pracy jednostek pomocy społecznej i urzędach pracy. Chcemy udowodnić, że ta jeszcze niedoceniona w Polsce dziedzina gospodarki, jest szansą na usprawnienie systemu pomocy społecznej i zapobieganie społecznym patologiom. Chce unaocznic, że jest ona obszarem, który daje możliwości rozwoju gospodarczego, miejscem gdzie kapitał łączy się z sercem, a praca z ideami i pasją.

W połowie maja br. odbędą się warsztaty dla pracowników OPS, PCPR, PUP połączone z wizytą studyjną do jednego z przedsiębiorstw społecznych.

Warsztaty rozpoczną się 13 maja br. podczas konferencji **„Solidarność dla ekonomii, ekonomia dla solidarności: społeczny wymiar gospodarki czasów kryzysu”**, organizowanej z okazji obchodów pierwszej rocznicy podpisania Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej. Następnie uczestnicy warsztatów przejadą do Bałtowa, gdzie będą uczestniczyli w dwudniowych warsztatach. **„Ekonomia społeczna i partnerstwo instytucjonalne narzędziami aktywizacji osób wykluczonych”**. Celem warsztatów będzie wskazanie takich narzędzi i metod ekonomii społecznej, które mogą zostać wykorzystane w pracy z klientem zagrożonym wykluczeniem społeczno-zawodowym.

W programie warsztatów przewidujemy m.in. zajęcia z trudnym klientem oraz prawa funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Przedstawione zostaną formy aktywizacji osób bezrobotnych, które mogą być wykorzystane przez jednostki pomocy społecznej oraz instytucje rynku pracy – spółdzielnia socjalna oraz Centrum Integracji Społecznej. Zostanie podjęta próba wypracowania modelu wzajemnej współpracy oraz strategii działania na rzecz aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Materiał opracowany na warsztatach zostanie wydany w formie informatora przeznaczonego dla pracowników socjalnych oraz pracowników instytucji rynku pracy.

Osoby zainteresowane udziałem w organizowanych warsztatach, jak rów-

nież innych szkoleniach i konferencjach realizowanych w ramach projektu prosimy o kontakt z Agatą Stępień (astepien@rops.krakow.pl) lub Justyną Sulisławską (jsulislawska@rops.krakow.pl).

Dlaczego partnerstwa lokalne może zainteresować idea ekonomii społecznej?

Idea ekonomii społecznej, obok walki z wykluczeniem społecznym, również wspiera i pobudza rozwój lokalny. Dlatego instrumenty ekonomii społecznej mogą stać się doskonałymi narzędziami dla partnerstw lokalnych w realizacji założonych przez nie celów.

Ekonomia społeczna wywala w ludziach przedsiębiorczość, solidarność, zachęca do innowacji społecznych. Są to również atrybuty niezbędne w działalności na rzecz rozwoju i ożywienia lokalnego.

W ramach projektu zaplanowano współpracę z formalnymi i nieformalnymi partnerstwami lokalnymi. Mogą one mieć doskonałą bazę i zasoby by tego typu inicjatywy powstawały. Partnerstwa często posiadają sporo zasobów do powołania inicjatyw ekonomii społecznej m.in: doświadczonych liderów społecznych, sieć rozbudowanych kontaktów, dobrą wiedzę na temat swojego terenu, jego problemów i możliwych pomysłów ich rozwiązania. Często mają też dostęp do infrastruktury, budynków, mają przychylność władz lokalnych.

Partnerstwa nie muszą same zakładać i prowadzić przedsiębiorstwa społecznego, ale mogą stać się mentorem lub patronem powstających na ich terenie przedsiębiorstw społecznych. Part-

nerstwo wielosektorowe wnosi korzyści każdego z sektorów do partnerstwa.

Praca przedsiębiorstw społecznych ma wiele zalet dla lokalnej społeczności:

- uczy jej członków przedsiębiorczości
- dostarcza usług potrzebnych na lokalnym rynku (których często nikt poza przedsiębiorstwami społecznymi nie zapewnia)
- promuje lokalne produkty lub nawet tworzy lokalną markę
- promuje dane terytorium
- pomaga w zwalczaniu lokalnych problemów
- stymuluje ożywienie gospodarcze.

W krajach starej Unii Europejskiej przedsiębiorstwa społeczne bardzo często przyczyniają się do rewitalizacji terenów zaniedbanych, mało atrakcyjnych lub obszarów wiejskich.

Przedsiębiorstwa społeczne w Europie stają się też liczącym i znaczącym pracodawcą na terenach wiejskich. Mogą one powstawać w dowolnej branży, ale często na terenach wiejskich przedsiębiorstwa te zajmują się: utrzymaniem terenów zielonych, agroturystyką, podtrzymywaniem lokalnych tradycji i promowaniem kultury, przetwórstwem, rzemiosłem, świadczą usługi opiekuńcze i wiele innych.

Wszystkie formalne i nieformalne partnerstwa z terenu Małopolski, które chciałyby dowiedzieć się czegoś więcej na temat przedsiębiorczości społecznej,

zastanawiają się nad powołaniem przedsiębiorstwa społecznego lub interesuje je podejmowana w artykule tematyka, zapraszamy do współpracy. Osoby do kontaktu: Magdalena Zawodny (mzawodny@rops.krakow.pl), Katarzyna Zientarska (kzientarska@rops.krakow.pl).

Punkt Informacyjno-Konsultacyjny (PIK ARES)

Chcesz założyć biznes społeczny ale nie wiesz jak to zrobić? A może prowadzisz już przedsiębiorstwo społeczne ale potrzebujesz profesjonalnej porady?

PIK ARES świadczy bezpłatne usługi szkoleniowo-doradcze z zakresu:

- analizy słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT);
- opracowania biznesplanu;
- marketingu;
- zarządzania;
- prawa;
- finansów;
- narzędzi aktywizacji społeczno-zawodowej;
- innych obszarów, w zależności od Państwa zidentyfikowanych potrzeb.

Usługi PIK ARES są skierowane do:

- podmiotów ekonomii społecznej (PES);
- podmiotów i osób zainteresowanych założeniem PES (przede wszystkim organizacji pozarządowych oraz osób zainteresowanych założeniem spółdzielni socjalnej).

Dyżury PIK ARES: prosimy o kontakt telefoniczny bądź e-mail w celu umówienia spotkania z Katarzyną Zientarską (telefon 012/ 426-88-11, e-mail: kzientarska@rops.krakow.pl).

Szczegółowe informacje o projekcie znajdują się na stronach internetowych:

www.ares.rops.krakow.pl; www.wortales.rops.krakow.pl

W razie jakichkolwiek pytań prosimy o kontakt telefoniczny (0-12) 426-88-10 lub e-mail: jkubik@rops.krakow.pl